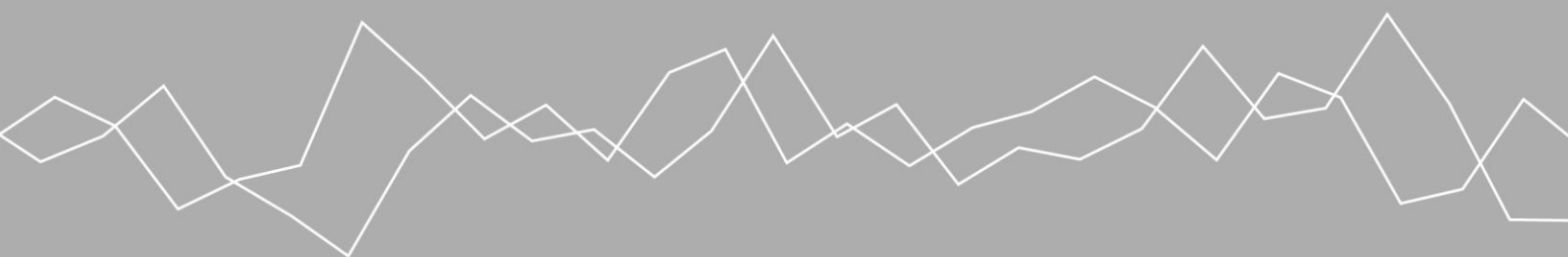

De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg

seo economisch onderzoek

Amsterdam, juli 2019
In opdracht van VNO-NCW en MKB Nederland

De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg

Arjan Heyma
Peter Donker van Heel
Koen van der Ven
Lennart de Ruig

seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst-oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2019-59

ISBN 978-90-6733-993-3

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2019 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl

Samenvatting

De beroepsbegeleidende leerweg (BBL) combineert een middelbare beroepsopleiding met het minimaal drie dagen per week opdoen van praktijkervaring bij een leerbedrijf. Die combinatie blijkt van grote maatschappelijke waarde voor Nederland. Het saldo van maatschappelijke kosten en baten van de BBL bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar. De baten zitten vooral in een hogere productie door de ontwikkeling van meer kennis en vaardigheden bij BBL-studenten, waardoor de arbeidsproductiviteit hoger ligt en de werkloosheid lager dan in een situatie zonder BBL-opleiding. Tegenover die baten staan vooral hogere kosten voor de begeleiding van BBL-studenten door medewerkers van leerbedrijven en – in mindere mate – door mbo-instellingen.

Tabel S.1 geeft een overzicht van alle maatschappelijke kosten en baten van de BBL ten opzichte van een situatie waarin er geen BBL-opleiding bestaat. In dat nulalternatief volgt 35 procent van de BBL-studenten de beroepsopleidende leerweg (BOL), 30 procent een bedrijfs- of vergelijkbare opleiding en 35 procent geen opleiding. In de rijen van Tabel S.1 staan de verschillende kosten- en batenposten die corresponderen met de belangrijkste effecten van de BBL. In de kolommen staan de maatschappelijke actoren die met deze kosten en baten te maken krijgen. Een positief (zwart) bedrag laat zien dat de BBL ten opzichte van het nulalternatief voor een specifieke maatschappelijke actor tot baten leidt, een negatief (rood) bedrag laat zien dat de BBL ten opzichte van het nulalternatief juist tot kosten leidt.

Tabel S.1 Het saldo van maatschappelijke kosten en baten van de BBL-opleiding ten opzichte van het nulalternatief zonder BBL-opleiding bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 1.629				+ € 1.629
Inzet personeel	- € 1.167	+ € 811		+ € 356	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 1				+ € 1
Subsidies	+€ 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 116			+ € 116	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	+ € 29	+ € 14	+ € 42		+ € 84
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		- € 315		+ € 315	€ 0
Re-integratie				+ € 70	+ € 70
Gezondheid & welzijn		+ € 48		+ € 45	+ € 94
Criminaliteit				+ € 60	+ € 60
Totaal	+ € 124	+ € 308	€ 0	+ € 962	+ € 1.393

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Hogere productie en nationaal inkomen

De grootste bijdrage aan de hogere maatschappelijke welvaart door de BBL-opleiding zit in de hogere toegevoegde waarde (productie) en daarmee een hoger nationaal inkomen met ruim 1,6 miljard euro per jaar. Die hogere productie komt gedeeltelijk voort uit een hogere arbeidsproductiviteit als gevolg van meer opgebouwde kennis en ervaring door BBL-gediplomeerden, gedeeltelijk uit de hogere werkgelegenheid als gevolg van de BBL-opleiding. Het hogere nationaal inkomen komt terecht als extra netto looninkomsten bij BBL-gediplomeerden (811 miljoen euro), als extra loonbelasting en premies bij de overheid (356 miljoen euro), als extra winstbelasting bij de overheid (116 miljoen) en als een hogere netto winst bij werkgevers (462 miljoen euro).

Hogere kosten voor begeleiding van BBL-studenten

Tegenover de extra opbrengsten voor werkgevers staan ook aanzienlijke extra kosten, vooral voor de begeleiding van BBL-studenten door medewerkers bij (leer)bedrijven (422 miljoen euro). De extra kosten voor werkgevers worden gedeeltelijk gecompenseerd door een subsidie van 194 miljoen euro uit de subsidieregeling Praktijkleren, betaald door de overheid. Per saldo heeft het bedrijfsleven een positief resultaat van 124 miljoen euro per jaar door het bestaan van de BBL-opleiding.

Positieve baten voor studenten over de levensloop

De (extra) netto looninkomsten van 811 miljoen euro per jaar die de groep BBL-studenten ontvangt, is het gemiddelde over de levensloop van BBL-gediplomeerden ten opzichte van de situatie zonder BBL-diploma. In de jaren na de opleiding ligt het looninkomen en daarmee de arbeidsproductie relatief hoog, maar dat verschil verdwijnt op langere termijn. Tegenover het hogere looninkomen staat wel een verlies aan studiefinanciering (251 miljoen euro) voor de BBL-studenten die in het nulalternatief de beroepsopleidende leerweg (BOI) zouden doen en het verlies aan inkomsten uit een uitkering (315 miljoen euro) voor de BBL-studenten die in het nulalternatief werkloos zouden zijn. Het saldo voor BBL-studenten blijft echter positief (308 miljoen euro).

Grootste baten BBL voor de overheid

Per saldo komen de grootste baten van de BBL-opleiding terecht bij de overheid (962 miljoen euro per jaar), ondanks de kosten voor de subsidieregeling Praktijkleren (194 miljoen euro) en de hogere bekostiging van het mbo (56 miljoen euro). Dat komt omdat er grote inkomsten tegenover staan, met name de hogere opbrengsten uit loonbelasting en premies (356 miljoen euro), de hogere opbrengsten uit de winstbelasting (116 miljoen euro), de lagere kosten voor studiefinanciering (251 miljoen euro) en de lagere kosten voor uitkeringen (315 miljoen euro) in vergelijking met een situatie zonder de BBL. Kleinere voordelen voor de overheid betreffen lagere kosten voor re-integratiedienstverlening (70 miljoen euro), lagere zorgkosten (45 miljoen euro) en lagere maatschappelijke kosten voor bijvoorbeeld criminaliteit (60 miljoen euro).

Subsidieregeling Praktijkleren

Vrijwel alle maatschappelijke partijen profiteren van het bestaan van de BBL-opleiding, zowel werkgevers, BBL-studenten als de overheid. Inclusief de subsidieregeling Praktijkleren, waarmee de overheid het bedrijfsleven tegemoetkomt voor de kosten die het maakt voor het beschikbaar stellen en begeleiden van BBL-plaatsen, is het de overheid die het meeste profijt heeft van de BBL-opleiding: 962 miljoen euro op een totaal van 1.393 miljoen euro aan maatschappelijke waarde per jaar (69 procent). BBL-studenten hebben gedurende hun carrière gemiddeld meer netto inkomsten door het BBL-diploma en kennen ondanks het mislopen van studiefinanciering en uitkeringen uit

het nulalternatief een jaarlijks voordeel van gemiddeld 308 miljoen euro (22 procent van het totale saldo). In verhouding daarmee profiteert het bedrijfsleven het minst van de BBL-opleiding, namelijk 124 miljoen euro per jaar (9 procent van het totale saldo). Dat komt omdat tegenover een hogere productie en winst substantiële kosten voor de begeleiding van BBL-studenten staan. Gelet op deze verdeling van kosten en baten over de verschillende maatschappelijke partijen, is er alle reden om de BBL-opleiding te financieren én subsidiëren vanuit de overheid. De baten van de BBL-opleiding wegen voor de overheid ruimschoots op tegen de kosten ervan. Die scheve verdeling kan aanleiding zijn om de subsidieregeling Praktijkleren te verhogen, zodat er voor bedrijven een prikkel is om meer BBL-plaatsen te creëren en daarmee de maatschappelijke baten verder te vergroten. Versobering van de subsidieregeling Praktijkleren zorgt voor een prikkel voor het bedrijfsleven om juist minder BBL-plaatsen aan te bieden. Wanneer de totale omvang van de regeling voor BBL-plaatsen onder de 124 miljoen euro komt, is het voor het bedrijfsleven als geheel niet meer lonend om nog BBL-plaatsen aan te bieden. Afschaffing van de subsidieregeling Praktijkleren zou bedrijven stimuleren om naar goedkopere vormen van opleiden te zoeken, die maatschappelijk minder opbrengen.

Maatschappelijke kosten-batenanalyse

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) van de BBL. Een MKBA is een goede manier om een totaalbeeld te geven van alle effecten van een beleidsmaatregel. De effecten worden waar mogelijk in geld uitgedrukt. Hierdoor wordt duidelijk wat het relatieve belang van de effecten is en of de baten de kosten overtreffen. Ook wordt daarmee de verdeling van kosten en baten van de BBL over alle relevante maatschappelijke partijen helder, waaronder in elk geval die voor werkgevers, studenten, mbo-instellingen en de overheid. Het effect van de BBL is het verschil tussen een wereld mét BBL (het beleidsalternatief) en een wereld zónder BBL (het nulalternatief). Ook in het nulalternatief zijn de huidige BBL-studenten (deels) aan het werk en/of volgen zij (deels) een opleiding, verdienen daarmee inkomen en dragen bij aan de productie en toegevoegde waarde, zowel op korte als op langere termijn. Het verschil is dat die opleidingen geen BBL-opleidingen zijn en dat de opgedane kennis en ervaring er anders uitzien. Dat heeft consequenties voor baankansen, werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit.

Voor de kwantificering van effecten, kosten en baten zijn verschillende bronnen gebruikt. Een eerste bron is een online enquête, uitgezet onder meer dan 34.000 erkende leerbedrijven, met medewerking van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). Dit heeft een bruikbare respons opgeleverd van 1.619 leerbedrijven, met een ruime variatie over branches. Naast de enquête onder leerbedrijven is gebruikgemaakt van registratiegegevens van personen met een mbo-opleiding, waaronder een BBL-opleiding, die beschikbaar zijn via het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Met deze CBS Microdata is inzicht verkregen in (onder andere) de arbeidsmarktpositie en het inkomen van studenten over hun levensloop. Verschillen in arbeidsmarktpositie en inkomen tussen studenten met en zonder BBL-diploma geven inzicht in verschillen in werkgelegenheid, productiviteit, inkomen en het beroep op sociale voorzieningen die relevant zijn voor de maatschappelijke kosten en baten van de BBL ten opzichte van het nulalternatief.

Inhoud

Samenvatting	i
1 Aanleiding en probleemstelling	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 Probleemstelling	3
1.3 Het belang van de BBL voor bedrijven.....	3
1.4 Onderzoeksaanpak.....	4
1.5 Leeswijzer	6
2 Het nulalternatief voor de BBL	7
2.1 Doelgroepen van de BBL	7
2.2 Alternatieve opleidingsvormen voor de BBL.....	9
2.3 Het veronderstelde nulalternatief	12
3 Kosten en baten voor bedrijven	15
3.1 Hogere productie door meer menselijk kapitaal	15
3.2 Hogere productie door meer werkgelegenheid	16
3.3 Hogere kosten voor opleiding en begeleiding	19
3.4 Lagere kosten voor werving en selectie	22
3.5 Overige kosten en baten bij werkgevers	23
4 Kosten en baten voor studenten	25
4.1 Loon in plaats van studiefinanciering of uitkering	25
4.2 Hogere loonontwikkeling na de opleiding	26
4.3 Lagere opleidingskosten	27
4.4 Lagere studieschuld.....	27
5 Kosten en baten voor de overheid	29
5.1 Hogere bekostiging middelbaar beroepsonderwijs.....	29
5.2 Lagere kosten voor studiefinanciering.....	29
5.3 Meer inkomstenbelasting en premies.....	29
5.4 Lagere lasten uitkeringen en re-integratie.....	30
5.5 Hogere inkomsten uit winstbelasting.....	31
5.6 Overige maatschappelijke kosten en baten	31

6	Positief saldo van maatschappelijke kosten en baten door de BBL.....	33
6.1	Saldo van maatschappelijke kosten en baten	33
6.2	Antwoord op onderzoeksvragen en discussie	35
7	Gevoeligheidsanalyses	37
	Literatuur	43
Bijlage A	Verantwoording berekeningen	45
Bijlage B	Update Dijk12-onderzoek.....	55
Bijlage C	Verantwoording data	57
Bijlage D	Deelnemende branches	61

1 Aanleiding en probleemstelling

De subsidieregeling Praktijkleren stelt een vergoeding beschikbaar per praktijkleerplaats, waaronder voor studenten in de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) van het mbo. De laatste jaren neemt het beroep op de subsidieregeling toe, terwijl het budget gelijk blijft. Het kabinet overweegt zelfs om de regeling te beperken. Dat kan een bedreiging zijn voor het aantal BBL-plaatsen dat door werkgevers beschikbaar wordt gesteld, met belangrijke maatschappelijke consequenties. Dit rapport brengt de maatschappelijke kosten en baten van de BBL in kaart.

1.1 Achtergrond

In Nederland volgden in studiejaar 2018-2019 ongeveer 120 duizend mbo-studenten een opleiding via de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) op niveau 2, 3 of 4. De BBL bestaat uit een combinatie van werken en leren. De student is in dienst van een erkend leerbedrijf en volgt daarnaast een mbo-opleiding.¹ Meestal werkt de BBL-student vier dagen bij zijn leerbaan en gaat een dag in de week naar school.² De duur van de BBL-opleiding is onder andere afhankelijk van het instroomniveau van de student en varieert tussen één en vier jaar. De meeste studenten volgen de BBL op niveau 3, zie Figuur 1.1. In dat geval duurt de opleiding meestal drie jaar.

De bekostiging van het schooldeel van de BBL-opleiding komt terecht bij de mbo-instellingen. Erkende leerbedrijven kunnen voor begeleidings-, loon- en verletkosten van werknemers in BBL-trajecten een vergoeding krijgen via de subsidieregeling Praktijkleren. Artikel 15 van de regeling bepaalt dat het subsidiebedrag per gerealiseerde praktijkleerplaats gelijk is aan het beschikbare bedrag voor de desbetreffende categorie, gedeeld door het aantal gerealiseerde leerplaatsen. Ook is er een maximum per gerealiseerde plaats van 2.700 euro. Voorwaarde is dat sprake is van een zogenaamde praktijkleerovereenkomst. Een en ander betekent dat bij een stijgend aantal BBL-studenten de subsidie per student daalt.³

VNO-NCW en MKB-Nederland (hierna kortweg VNO-MKB) stellen dat momenteel een steeds groter beroep wordt gedaan op het totale vaststaande subsidiebedrag uit de subsidieregeling Praktijkleren en dat de vergoeding per praktijkleerplaats daardoor kleiner wordt. Ze constateren dat de BBL steeds vaker wordt ingezet voor opleidingen in het kader van een leven lang ontwikkelen en voor de arbeidsinschakeling van statushouders (vluchtelingen). Daarmee komt de subsidieregeling steeds meer ten goede aan post-initieel beroepsonderwijs in plaats van initieel beroepsonderwijs. Dat kan ten koste gaan van de initiële beroepsopleiding via de BBL en daarmee de instroom van vakkrachten in verschillende sectoren. Het kabinet zou overwegen om de regeling te versoberen of zelfs af te schaffen. VNO-MKB willen daarom samen met brancheverenigingen laten zien dat de BBL van grote maatschappelijke waarde is en de ondersteuning vanuit de subsidieregeling Praktijkleren cruciaal voor het voortbestaan van de BBL. Hoewel het bedrijfsleven voordelen heeft van

¹ In een aantal gevallen worden studenten gedetacheerd bij een leerbedrijf via een opleidingsbedrijf (bijv. in de bouw), een bedrijfstakvakschool (bijv. in de techniek) of een privaat detachingsbedrijf.

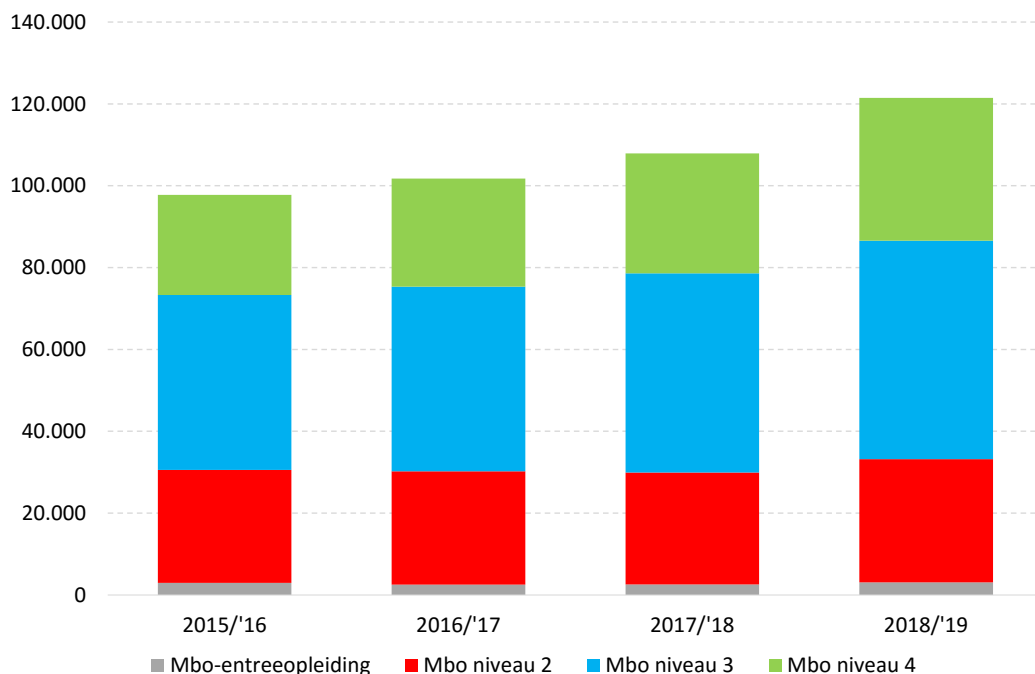
² In enkele gevallen gaat het om minder dan vier dagen werken per week (maar minimaal drie dagen per week) en meer dan een dag naar school, bijvoorbeeld bij de scholingspoolvariant in de metaal en techniek.

³ Het jaarlijks vastgestelde beschikbare budget wordt achteraf evenredig verdeeld over alle aanvragen, zie <https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/subsidieregeling-praktijkleren>.

de BBL in de vorm van onder andere een substantiële productiebijdrage door BBL-studenten, komen volgens VNO-MKB tegelijkertijd veel baten van de BBL buiten het bedrijfsleven terecht. Bijvoorbeeld omdat door de BBL meer studenten een mbo-opleiding volgen, waardoor de maatschappij minder kosten kent in termen van werkloosheidsuitkeringen, gezondheidskosten en cetera en meer opbrengen in termen van belastingen en premies.

De geldigheid van de argumentatie van VNO-MKB kan worden getoetst door alle kosten en baten van de BBL voor alle relevante partijen in beeld te brengen. Zo kan inzichtelijk worden gemaakt wie er betaalt voor de BBL en wie er voordeel van heeft. Wanneer de kosten en baten scheef verdeeld zijn over de verschillende maatschappelijke partijen, dan zou dat via belastingheffing en subsidies kunnen worden rechtgetrokken. Dat kan een argument zijn om de subsidieregeling Praktijkleren af te schaffen, te versoberen, in stand te houden of juist uit te breiden.

Figuur 1.1 Vanaf studiejaar 2015/'16 groeit het aantal ingeschreven BBL-studenten, vooral op niveau 3 (in totaal met 25 procent) en op niveau 4 (in totaal met 43 procent)

Bron: CBS Statline, ingeschreven studenten op 1 oktober van het betreffende studiejaar

In 2009 is een onderzoek verschenen van Dijk12, waarin de kosten van BPV-plaatsen op een rijtje zijn gezet. BPV staat voor beroepspraktijkvorming en omvat zowel leerwerkplekken voor de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) als stageplekken voor de beroepsopleidende leerweg (BOL). Dat onderzoek is toe aan een update.

Ondertussen heeft het CPB (2018) op verzoek van het ministerie van OCW een notitie gepubliceerd over de kosten en baten van de BBL ten opzichte van de BOL. Daarin worden nauwgezet een reeks kosten- en batenposten voor werkgevers, studenten, mbo-instellingen en de overheid opgesomd. Er is echter geen maatschappelijke kosten-batenanalyse uitgevoerd in termen van een

kwantificering van kosten en baten en een vergelijking ervan tussen betrokken partijen (verdelings-effecten) en de maatschappij als geheel (saldo). Daardoor is niet duidelijk in welke mate er baten bij andere partijen terechtkomen dan bij de partijen die de kosten betalen. Belangrijkste reden voor het CPB om dat niet in kaart te brengen, is dat een maatschappelijke kosten-batenanalyse hier niet relevant zou zijn, omdat het in de notitie niet gaat om knelpunten die moeten worden opgelost of om beleidsmaatregelen die knelpunten zouden kunnen oplossen. Daarnaast stelt het CPB dat nauwkeurige informatie over de hoogte van kosten, maar vooral de grootte van baten, vaak ontbreekt.

VNO-MKB ziet samen met verschillende brancheorganisaties echter knelpunten ontstaan wanneer de subsidieregeling Praktijkleren niet zou worden uitgebreid, zou worden versoerd of zelfs zou worden afgeschaft. Zo'n mogelijke beleidsmaatregel leent zich wel degelijk voor een maatschappelijke kosten-batenanalyse, waarbij de inventarisatie van kosten en baten door het CPB als uitgangspunt kan dienen. Grootste uitdaging van een maatschappelijke kosten-batenanalyse is om alle kosten- en batenposten goed te kwantificeren en eventuele aanvullende posten te identificeren. Dat is wat in het voorliggende rapport wordt gedaan.

1.2 Probleemstelling

De subsidieregeling Praktijkleren ondersteunt investeringen door het bedrijfsleven in praktijkleerplaatsen voor de BBL. Die ondersteuning kan economisch worden beargumenteerd wanneer de opbrengsten van deze investeringen in de BBL deels buiten het bedrijfsleven terechtkomen. In dat geval kan de overheid het bedrijfsleven vanuit de maatschappelijke opbrengsten compenseren voor de gemaakte kosten via een subsidieregeling. Voor een economische onderbouwing dient te worden gekeken naar de maatschappelijke kosten en baten van de BBL en bij wie de kosten en baten van de BBL terechtkomen (verdelingseffecten). Dat leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat zijn de maatschappelijke kosten en baten van de BBL?
2. Welk deel van de kosten en welk deel van de baten komt voor rekening van werkgevers, studenten, mbo-instellingen en de overheid?
3. Zijn er economische argumenten te geven om investeringen in de BBL te financieren door de overheid, oftewel door de belastingbetaler?

1.3 Het belang van de BBL voor bedrijven

Volgens de bij dit onderzoek betrokken branches zelf (zie voor een overzicht bijlage D) sluit de BBL inhoudelijk aan op een bepaald type werkzaamheden (beroepen). Het gaat om specifieke ambachtelijke vaardigheden, vakmanschap en vakkennis, handwerk en maatwerk die essentieel zijn voor bedrijven om te kunnen functioneren. Bovendien sluit de BBL als onderwijsvorm goed aan op de praktijk: het gaat om werk dat alleen geleerd kan worden door het gedurende langere tijd in de praktijk te doen. Dat is een proces van jaren, niet van dagen of maanden. De BBL zorgt ook voor continuïteit van het vakmanschap. Het gaat om vaardigheden die moeten worden doorgegeven aan nieuwe werknemers. De BBL benut daarnaast talenten en voorkeuren van studenten. Het gaat vaak om een jonge gemotiveerde doelgroep, bij wie de liefde voor het vak al bestaat, dan wel

kan worden ontwikkeld. De BBL richt zich daarmee op een geschikte doelgroep voor het werk waarvoor het opleidt.

De branches wijzen er ook op dat de BBL zowel innovatie als de leercultuur van bedrijven stimuleert. De contacten met jongeren, met nieuwe ideeën, een frisse blik en nieuwe kennis en vaardigheden, zijn belangrijk voor bedrijven. Het nodigt bedrijven uit om te investeren in mensen (arbeidsrelatie, met de mogelijkheid tot vorming) en om te investeren in het beroepsonderwijs (contacten met ROC's). Daarbij worden langdurige relaties aangegaan met studenten, wat voor beide partijen voordelen heeft.

De BBL geeft werkgevers tevens een goed kanaal voor instroom van nieuwe werknemers (inclusief zij-instroom), waarbij de formule ook goed werkt als een grondig selectie-instrument voor beide partijen. BBL'ers kunnen vaak al snel productief worden ingezet. Daarbij vinden afnemers van bedrijven het belangrijk dat bedrijven een goed imago hebben als leerbedrijf. De BBL is ook flexibel: in overleg met de studenten en het ROC zijn logistieke afspraken te maken over studiedagen. Ten slotte is de BBL goed voor de branche als geheel: doorstroom op termijn naar andere bedrijven, toeleveranciers en afnemers is goed voor de ontwikkeling van kennis in de branche.

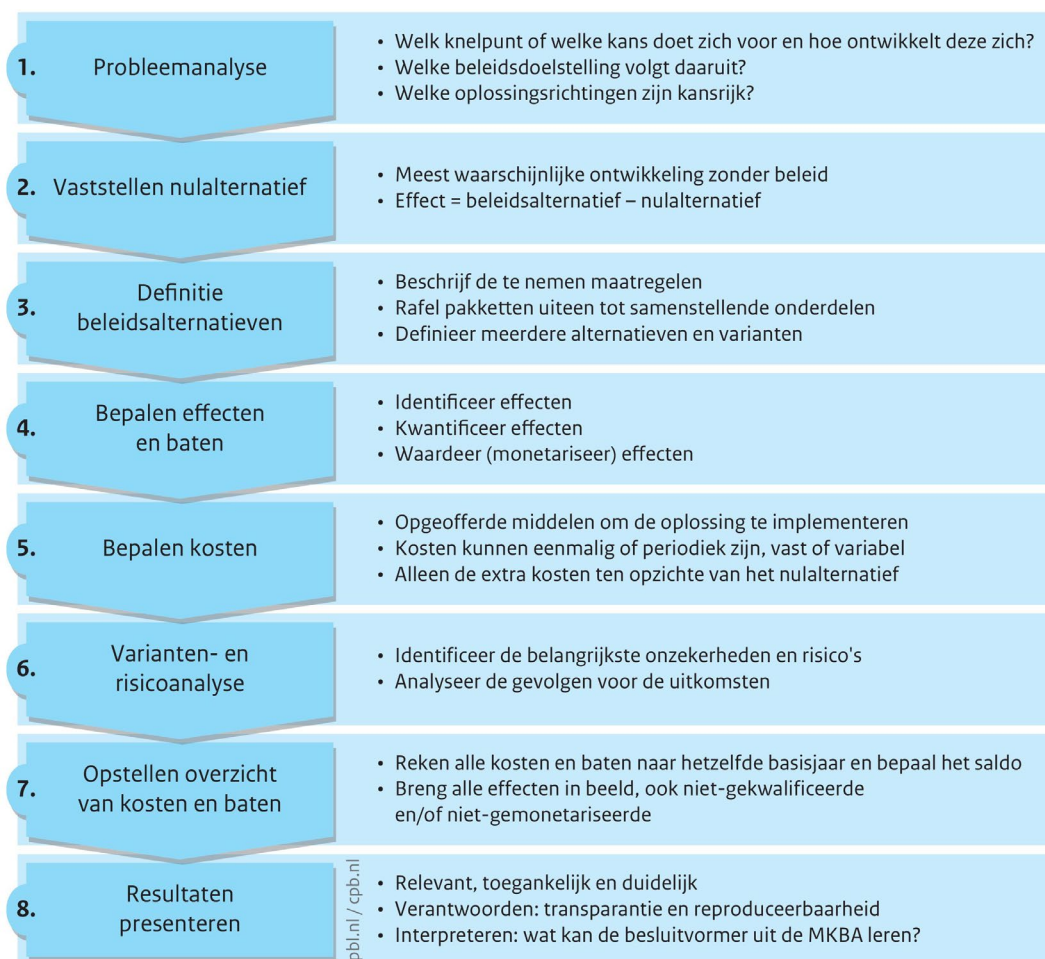
1.4 Onderzoeksaanpak

De onderliggende vraag om een rechtvaardiging van het bestaan, dan wel de hoogte van de subsidieregeling Praktijkleren als compensatie voor investeringen in de BBL door het bedrijfsleven, kan het beste worden beantwoord door alle kosten en baten van de BBL in kaart te brengen en bij welke partijen die kosten en baten terecht komen. Daarmee wordt niet meteen duidelijk wat er met de BBL gebeurt wanneer de subsidieregeling Praktijkleren wordt versoerd of afgeschaft. Wel wordt duidelijk welke rol (de hoogte van) de subsidieregeling heeft in de herverdeling van kosten en baten van de BBL. Vervolgens kan dan worden ingeschat wat er zou gebeuren wanneer de huidige subsidieregeling zou worden aangepast.

Voor de beantwoording van de drie onderzoeksvragen wordt daarom gebruikgemaakt van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Daarmee kan de verdeling van kosten en baten van de BBL over alle relevante maatschappelijke partijen helder worden gemaakt, waaronder in elk geval werkgevers, studenten, mbo-instellingen en de overheid. Het alleen in beeld brengen van kosten en baten van de BBL vanuit één of enkele maatschappelijke partijen levert onvoldoende materiaal op om het bestaan en/of de hoogte van de subsidieregeling Praktijkleren met economische argumenten te kunnen onderbouwen. Daarom biedt dit onderzoek meer dan een update van het onderzoek door Dijk12 uit 2009, waarin de kosten en baten van de BBL vanuit het perspectief van werkgevers nauwgezet in beeld zijn gebracht. Het onderzoek gaat ook verder dan het recent verschenen CPB-onderzoek over de kosten en baten van de BBL-opleiding, waar vooral het type kosten en baten ten opzichte van de BOL in kaart zijn gebracht en verder niet zijn gekwantificeerd. Daarnaast schenkt het onderzoek aandacht aan effecten, kosten en baten van de BBL die worden ervaren door werkgevers in de verschillende (aan het onderzoek deelnemende) branches en die in eerdere onderzoeken vaak onderbelicht zijn gebleven.

Een MKBA is een goede manier om een totaalbeeld te geven van alle effecten van een beleidsmaatregel. De effecten worden waar mogelijk in geld uitgedrukt. Hierdoor wordt duidelijk wat het relatieve belang van de effecten is en of de baten de kosten overtreffen. Voor het uitvoeren van de MKBA voor de BBL wordt het stappenplan van de Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyses gevolgd (Romijn & Renes, 2013). De relevante stappen worden getoond in Figuur 1.2.

Figuur 1.2 Het stappenplan uit de Algemene MKBA-leidraad

Bron: Romijn & Renes (2013).

De eerste stap in de MKBA-leidraad, de probleemanalyse, is op hoofdlijnen hierboven aan de orde geweest. Doel van de MKBA is om de meerwaarde van de BBL vast te stellen, dat wil zeggen de maatschappelijke waarde van de BBL ten opzichte van een wereld zonder BBL. Die wereld zonder BBL wordt aangeduid als 'het nulalternatief' en beschrijft de situatie waarin er geen bekostigd onderwijs is waarin leren en werken worden gecombineerd. Ook in het nulalternatief zijn de huidige BBL-studenten (deels) aan het werk en/of volgen zij (deels) een opleiding, verdienen daarmee inkomen en dragen bij aan de productie en toegevoegde waarde, zowel op korte als op langere termijn. Het verschil is dat die opleidingen geen BBL-opleidingen zijn en dat de opgedane kennis en

ervaring er anders uitzien. Dat heeft consequenties voor baankansen, werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit. Het verschil in maatschappelijke kosten en baten tussen beide situaties is het effect van de BBL. Het nulalternatief dient daarom zorgvuldig te worden gedefinieerd. Dat gebeurt in Hoofdstuk 2, waar het wordt afgezet tegen 'het beleidsalternatief', dat de huidige situatie mét de BBL omvat.

Voor het identificeren van alle relevante effecten van de BBL en de kosten- en batenposten is gebruikgemaakt van bestaande onderzoeken zoals Dijk12 (2009) en CPB (2018), aangevuld met gesprekken met vertegenwoordigers van alle in het onderzoek participerende brancheorganisaties (zie Bijlage D voor een overzicht).

Voor de kwantificering van effecten, kosten en baten zijn verschillende bronnen gebruikt. Een eerste bron is een online enquête, mede gebaseerd op de enquête van Dijk12, uitgezet onder ruim 34.000 erkende leerbedrijven, met medewerking van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). Dit heeft een bruikbare respons opgeleverd van 1.619 leerbedrijven, met een ruime variatie over branches. Omdat niet alle vragen verplicht hoefden te worden ingevuld, heeft niet elk responderend leerbedrijf alle vragen beantwoord. Bijlage C laat zien dat er in totaal 9.709 BBL'ers bij de responderende leerbedrijven in dienst waren. Dat geeft voldoende basis om een aantal kosten- en batenposten te kunnen kwantificeren.

Naast de enquête onder leerbedrijven is gebruikgemaakt van registratiegegevens van personen met een mbo-opleiding, waaronder een BBL-opleiding, die beschikbaar zijn via het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Met deze CBS Microdata is inzicht verkregen in (onder andere) de arbeidsmarktpositie en het inkomen van studenten over de levensloop (zie Bijlage C). Verschillen in arbeidsmarktpositie en inkomen tussen studenten met en zonder BBL-diploma geven inzicht in verschillen in werkgelegenheid, productiviteit, inkomen en het beroep op sociale voorzieningen die relevant zijn voor de maatschappelijke kosten en baten van de BBL ten opzichte van het nulalternatief.

1.5 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 beschrijft het nulalternatief, ofwel de situatie zonder een BBL-opleiding. In de hoofdstukken daarna worden de effecten, kosten en baten van de BBL afgezet tegen dat nulalternatief. Hoofdstuk 3 begint met de kosten en baten voor het bedrijfsleven, Hoofdstuk 4 betreft de kosten en baten voor studenten en Hoofdstuk 5 de kosten en baten voor de overheid. In Hoofdstuk 6 wordt het saldo van alle maatschappelijke kosten en baten berekend en toegelicht, waarna antwoord kan worden gegeven op de drie onderzoeksvragen. Hoofdstuk 7 behandelt nog enkele gevoeligheidsanalyses, waarin wordt verkend wat de invloed is van gemaakte veronderstellingen in de maatschappelijke kosten-batenanalyse van de BBL. Een verantwoording van de gebruikte onderzoeksmethoden en -uitkomsten staat in de Bijlagen A tot en met D.

2 Het nulalternatief voor de BBL

Het definiëren van de situatie zonder BBL (het nulalternatief) dient zorgvuldig te gebeuren, omdat effecten, kosten en baten van de BBL daartegen worden afgezet. Voor de definitie wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende doelgroepen van de BBL (jongeren, door-, zij- en herinstromers, migranten/statushouders) en tussen verschillende alternatieve opleidingsvormen voor de BBL. Per saldo volgt 35 procent van alle BBL'ers in het nulalternatief een BOL-opleiding, dertig procent een bedrijfs- of brancheopleiding en 35 procent helemaal geen opleiding, waarvan twee derde door een gebrek aan kwalificaties werkloos blijft.

Bij het definiëren van het nulalternatief, ofwel de situatie waarin er geen beroepsbegeleidende leerweg (BBL) bestaat en waartegen de huidige situatie mét de BBL wordt afgezet, is het belangrijk onderscheid te maken naar verschillende doelgroepen en naar verschillende alternatieve opleidingsvormen. Via veronderstellingen ten aanzien van de verdeling van doelgroepen over de verschillende alternatieve opleidingsvormen bij afwezigheid van de BBL, wordt het nulalternatief heel precies en kwantitatief vastgesteld. Alleen dan is het mogelijk om effecten en maatschappelijke kosten en baten van de BBL daartegen af te zetten.

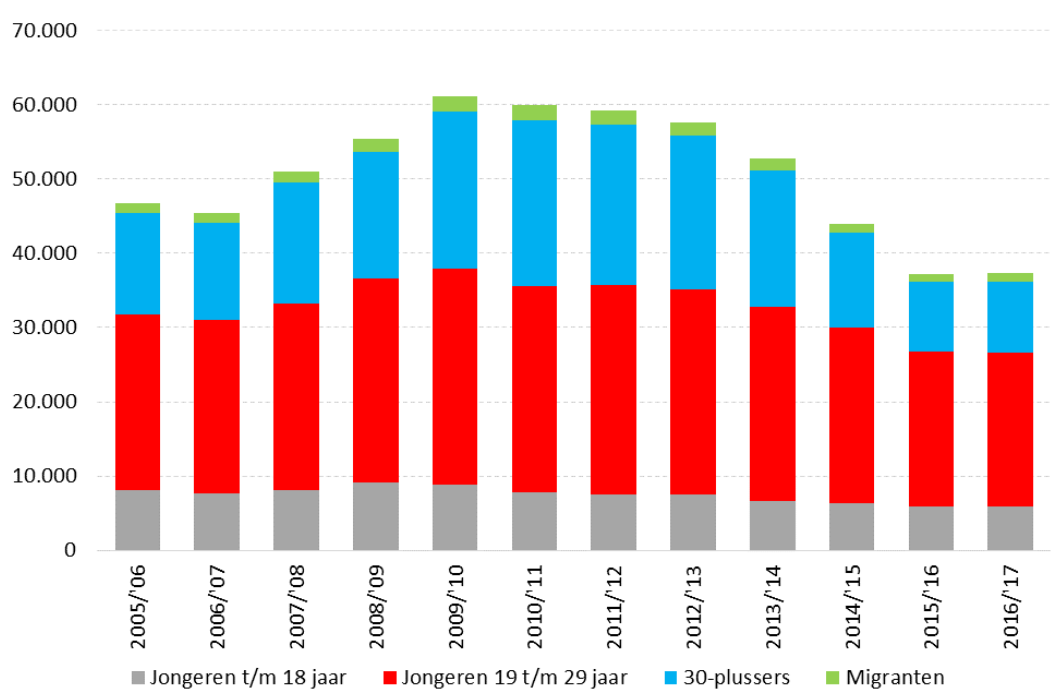
2.1 Doelgroepen van de BBL

Aan de BBL-opleiding doen veel verschillende studenten mee, afhankelijk van achtergrond en arbeidspositie. Een groot deel van de BBL-studenten betreft jongeren in het initiële onderwijs, die tot 18 jaar een kwalificatieplicht hebben en die een voorkeur hebben om hun opleiding te combineren met werken. Een ander deel van de BBL-studenten betreft werkenden of werkzoekenden die het initiële onderwijs achter zich hebben gelaten, al dan niet met een diploma, en als werknemer of als werkzoekende proberen om hun kwalificaties te verbeteren, waardoor ook een betere arbeidsmarktpositie in beeld komt. Het gaat dan om doorstromers, zij-instromers en herinstromers. Los van deze groepen kunnen migranten, en dan met name statushouders, apart worden onderscheiden, omdat zij met een andere achtergrond en arbeidsmarktpositie de BBL volgen. Voor het vaststellen en doorrekenen van maatschappelijke kosten en baten van de BBL wordt daarom door het hele rapport onderscheid gemaakt tussen de volgende doelgroepen van de BBL:

- jongeren tot 18 jaar, die de BBL volgen als initieel onderwijs en een kwalificatieplicht hebben;
- jongeren vanaf 18 jaar, die de BBL volgen als initieel onderwijs, maar geen kwalificatieplicht meer hebben;
- doorstromers, dit zijn werkenden die binnen de eigen beroepsgroep of sector, of zelfs bij hun eigen werkgever, een BBL-opleiding volgen;
- zij-instromers, dit zijn werkenden die vanuit een andere beroepsgroep of sector instromen bij een leerbedrijf en de BBL-opleiding volgen;
- herinstromers, dit zijn niet-werkende werkzoekenden die (weer) aan de slag gaan via het volgen van een BBL-opleiding bij een leerbedrijf, en
- migranten of statushouders.

Figuur 2.1 geeft een beeld van de ontwikkeling van de omvang van deze groepen, uitgedrukt in het aantal BBL-gediplomeerden per jaar voor de periode 2005-2017.⁴ Daarbij kan op basis van gegevens uit CBS Statline geen onderscheid worden gemaakt tussen doorstromers, zij-instromers en herinstromers. De grootste groep BBL-gediplomeerden is ouder dan 18 jaar en jonger dan dertig jaar. Daarna volgt de groep dertigplussers, met daarin voornamelijk de doorstromers, zij-instromers en herinstromers. Deze groep varieert het sterkst in omvang over tijd, hetgeen op een relatief grote conjunctuurafhankelijkheid duidt. Instroom in de BBL is voor deze groep hoog in hoogconjunctuur en laag in laagconjunctuur. Na verloop van tijd leidt die instroom tot diplomering. De relatief hoge instroom in de hoogconjunctuur tot 2009 heeft in de jaren tot en met 2013 geleid tot relatief veel BBL-gediplomeerden onder dertigplussers. De relatief lage instroom in de crisisjaren 2009-2014 zorgde tussen 2014 en 2017 juist voor relatief weinig BBL-gediplomeerden. Naar verwachting leidt de huidige periode van hoogconjunctuur vanaf 2018 weer tot een toename van het aantal BBL-gediplomeerden onder dertigplussers. De groep niet-westerse migranten en statushouders die het diploma van de BBL-opleiding heeft behaald is in alle jaren beperkt in omvang en was tijdens de crisisjaren 2009-2014 groter dan in de meer recente jaren, net zoals bij de groep dertigplussers. De groep niet-westerse migranten en statushouders is beperkt tot niet-westerse migranten die *niet* afkomstig zijn uit Turkije, Marokko, Suriname of andere voormalige Nederlandse koloniën.

Figuur 2.1 Aantal gediplomeerde BBL'ers naar leeftijd en migratieachtergrond, studiejaren 2005/2006 tot en met 2016/2017

N.B. De groep migranten bestaat uitsluitend uit gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond die niet tot de traditionele migrantengroepen (Turken, Marokkanen, Surinamers, etc.) behoren.

Bron: CBS Statline.

⁴ Het aantal *deelnemende* BBL-studenten (dus niet alleen het aantal dat een diploma haalt) is via CBS Statline niet beschikbaar naar leeftijdscategorie.

2.2 Alternatieve opleidingsvormen voor de BBL

Wanneer er geen BBL beschikbaar zou zijn, dan is er nog steeds een vraag naar praktijkgerichte beroepsopleidingen die ervoor zorgen dat vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter bij elkaar komen. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen mogelijke alternatieve opleidingsvormen vanuit het gezichtspunt van de werkgever en vanuit het gezichtspunt van de student.

Voor studenten lijken er drie alternatieven voor de BBL te zijn:

- De BOL-variant van hun huidige opleiding, dit is met name relevant voor jongeren in het initiële onderwijs.
- Een bedrijfsopleiding voor het beroep of de sector van hun huidige opleiding, dit is met name relevant voor doorstromers, zij-instromers en herinstromers, maar kan ook een reële optie zijn voor jongeren zonder kwalificatieplicht die zich aanbieden op de arbeidsmarkt.
- Het niet volgen van een opleiding, dit is relevant voor alle groepen behalve jongeren met een kwalificatieplicht.

Voor werkgevers lijken er op voorhand meerdere alternatieven te bestaan om aan gekwalificeerd personeel te komen wanneer er geen BBL-opleiding meer zou worden aangeboden:

- (Grote) bedrijven of branches kunnen eigen bedrijfs- of brancheopleidingen oprichten.
- Bedrijven zetten losse cursussen op om specifieke vaardigheden aan te leren.
- Bedrijven bieden BOL'ers een uitgebreide stage aan met (eventueel) baangarantie om zo BOL'ers aan het bedrijf te binden.
- In bepaalde sectoren kunnen in plaats van BBL'ers meer hbo'ers worden aangenomen.
- Voor (met name kleine) bedrijven en branches waarvoor een eigen bedrijfsopleiding geen mogelijkheid is, droogt de instroom van praktijkgerichte schoolverlaters op, waardoor zij via de reguliere kanalen aan personeel moeten zien te komen.

In het kader van het onderzoek is aan deelnemende branches gevraagd wat alternatieven zouden zijn voor de BBL. De antwoorden op die vraag worden samengevat in het kader 'Alternatieve opleidingsvormen voor de BBL: wat zeggen de branches?'

De BOL is een reëel alternatief voor jongeren tot 18 jaar vanwege de kwalificatieplicht, jongeren die het schoolse aspect van de BOL aankunnen en statushouders die de taal voldoende beheersen. Praktisch ingestelde jongeren kunnen niet altijd goed overweg met het aantal schooluren van de BOL. Doorstromers, zij-instromers en herinstromers kunnen het zich vaak niet veroorloven om de BOL (in voltijd) te volgen, omdat zij in dat geval geen (of minder) inkomen ontvangen. Deze groepen hebben vaak een gezin te onderhouden en zitten niet te wachten op meerdere dagen in de schoolbanken tussen (veel) jongere medestudenten. Voor statushouders die de taal niet goed beheersen is de BOL lastig te volgen. Voor bedrijven is een BBL-opleiding vaak interessanter dan een BOL-opleiding, omdat de BBL praktischer en meer beroepsgericht is dan de BOL. Ook is de BBL een belangrijke manier om jongeren te leren kennen en de meest geschikte studenten als werknemer aan het bedrijf te binden. Meer uitgebreide stages met baangarantie zou een manier kunnen zijn om dit ook via de BOL te bewerkstelligen.

Alternatieve opleidingsvormen voor de BBL: wat zeggen de branches?

De bij het onderzoek betrokken branches zien over het algemeen geen goede alternatieve opleidingsvormen voor de BBL. Alle alternatieven die men kan bedenken zijn naar eigen zeggen suboptimaal. De alternatieven die door de branches worden genoemd komen soms wel en soms niet in combinatie met elkaar voor:

- de BOL,
- bedrijfsopleidingen,
- brancheopleidingen,
- alternatieven anders dan opleiden.

De BOL als alternatief

De inzet van alleen BOL'ers in plaats van BBL'ers wordt niet gezien als realistisch perspectief door de meeste branches (met name de zorgsector, procesindustrie, horeca, meubelindustrie, slagerijbranche). De BBL is meer beroepsgericht dan de BOL en de BBL betreft een doelgroep van studenten die gemotiveerd zijn om praktisch het vak uit te oefenen. BBL'ers kunnen eerder en meer productief worden ingezet dan BOL'ers. Het gaat vooral om het verschil in competenties. Meer inzet van BOL'ers zou eventueel kunnen wanneer er meer praktijkonderwijs bij de ROC's zou worden gegeven (bakkerijbranche). Er zouden dan minder regels moeten zijn voor de BOL, want regels belemmeren op dit moment de inzet van BOL'ers. De kanttekening wordt gemaakt dat dit geen reële optie is vanwege capaciteitsproblemen bij de ROC's. Naar de mening van de branches kunnen ROC's de aanwas van BBL'ers in de BOL waarschijnlijk niet aan, gezien het tekort aan vakdocenten dat er nu al is. De extra studenten (die anders de BBL zouden doen) moeten dan ook vier dagen naar school, in plaats van één dag, hetgeen niet voor alle studenten een reël alternatief is. In het verlengde van de BOL zijn er twee aanvullende opties:

- Meer gebruik maken van stages (naast de BOL). De nadelen hiervan zijn minder aandacht voor de ontwikkeling van competenties, een beperktere inzetbaarheid en de (extra) kosten voor begeleiding.
- Aannemen van afgestudeerde BOL'ers (kinderopvang, bouw). De nadelen hiervan zijn dat deze studenten onvoldoende in een bepaald vak zijn geschoold en dus minder over de gevraagde competenties beschikken, minder goed inzetbaar zijn en meer begeleiding en scholing nodig hebben.

Bedrijfsopleidingen als alternatief

Een tweede route is bedrijfsopleidingen voor eigen werknemers en voor nieuwe instroom (waaronder jongeren). De scholing en ontwikkeling wordt verzorgd door het bedrijf zelf. Dit betekent meer 'training on the job' (in een meester-gezelrelatie) en meer inzet van particuliere aanbieders van scholing. In de detailhandel is bijvoorbeeld te zien dat grote ketens hun eigen opleidingen hebben (food en non-food detailhandel, slagerijbranche). Dit geldt ook voor de grotere bedrijven en instellingen (technologische industrie, procesindustrie, bouw, ziekenhuizen). In de horeca komen bedrijfsopleidingen beperkt voor, afgezien van de grotere ketens. Voor veel bedrijven – en met name het mkb – is het geen of een moeizaam alternatief, wat vooral te maken heeft met de relatief hoge kosten (schilders, kappers, mkb techniek).

Brancheopleidingen als alternatief

In verschillende branches zou een denkbaar alternatief zijn het opzetten of het intensiveren van brancheopleidingen. Hierbij zijn diverse varianten denkbaar:

- Een landelijke, regionale en/of lokale organisatie van brancheopleidingen. Relatief ver gevorderd zijn de veertig bedrijfstakscholen in de techniek, die georganiseerd zijn in 11 regio's. De school (de roerende en de onroerende goederen) is van de bedrijven zelf, die samengebracht zijn in verenigingen. Soms zijn stichtingen in het leven geroepen. De financiering komt voor rekening van de bedrijven zelf. Hoewel de uitvoering per regio verschilt, komt het er op neer dat de praktijklessen worden verzorgd in een privaat gefinancierde praktijk-school en bij bedrijven. In voorkomende gevallen worden docenten van ROC's ingehuurd. Diplomerings wordt verzorgd door de ROC's en certificering door de bedrijfstakschool. De bedrijfstakscholen komen voort uit de FME, maar ook de UNETO-bedrijven maken hiervan gebruik. De Metaalunie heeft hiernaast 21 scholingspools opgezet, die lijken op de bedrijfstakscholen. In de meubelindustrie zijn vergelijkbare samenwerkingsverbanden opgezet. Naast de veertig bedrijfstakscholen zijn er in de techniek nog 24 bedrijfsscholen, dat zijn scholen verbonden aan één (voornamelijk groot) bedrijf.
- De verwachtingen moeten volgens andere branches wel worden getemperd. Herinvoering van regionale bedrijfsscholen zou een mogelijke optie zijn voor de procesindustrie. In de sector zorg en sociaal werk zijn wijkleerbedrijven mogelijk een alternatief, waarbij een combinatie wordt gezocht met het uitvoeren van maatschappelijke taken door bepaalde doelgroepen. Er zijn echter ook branches waar een brancheaanpak niet wordt verwacht als alternatief voor de BBL (kinderopvang, ziekenhuizen, zorgsector, detailhandel). Eerder is al gebleken dat hiervoor onvoldoende kritische massa bestond in bijvoorbeeld de slagerijbranche en de agrarische sectoren. Voor de slagersvakopleiding (SVO) bestond vroeger een eigen infrastructuur. In plaats daarvan geeft de slagersbranche nu vooral inhoudelijke ondersteuning aan twintig slagersvakopleidingen, die binnen de ROC's bestaan naast de meer brede opleidingen (levensmiddelentechnologie). Ook de agrarische opleidingscentra (AOC's) zijn verdwenen en in plaats daarvan zijn er nu 'groene hotspots'.
- Brancheopleidingen met andere branches. In de bedrijfstakscholen wordt door verschillende branches samengewerkt (technologische industrie en technische branches), net als in de opleidingsbedrijven (bouw, schilder- en onderhoudsbranche). Het is de vraag voor brancheorganisaties of dergelijke initiatieven wel rendabel zijn te maken met andere branches.
- Brancheopleidingen met of zonder detachering door intermediairs. In de bouw en de schilder- en onderhoudsbranche zijn 41 opleidingsbedrijven operationeel, die de schakel vormen tussen de bedrijven en de ROC's. De opleidingsbedrijven nemen de studenten in dienst (arbeidsovereenkomst) en detacheren deze bij de leerbedrijven. Ook het Sectorinstituut Transport en Logistiek (STL) in het beroepsgoederenvervoer werkt met detachering van BBL'ers. Het is de vraag of deze detacheringsvariant ook toepasbaar is zonder de BBL.
- Brancheopleidingen met of zonder branchecertificering. Het branchegericht certificeren begint in bepaalde branches steeds meer tot ontwikkeling te komen (gehandicaptenzorg, procesindustrie, techniek, horeca, bakkersbranche, kappersbranche), terwijl het in andere branches lastiger is te organiseren (beroepsgoederenvervoer).
- Brancheopleidingen met of zonder ROC's. Het voorbeeld van de bedrijfstakscholen laat zien dat branches de beroepsopleidingen organiseren apart van ROC's. Dit heeft verschillende redenen, maar flexibiliteit is een belangrijke reden om beroepsonderwijs en scholing zelf te organiseren. Voor officiële diplomering blijven private opleidingsinitiatieven afhankelijk van ROC's.

Alternatieven anders dan opleiden

De BOL, bedrijfs- en brancheopleidingen zijn strategieën gericht op alternatieve opleidingsvormen. Branches geven ook aan dat er voor opleiden ook alternatieven zijn:

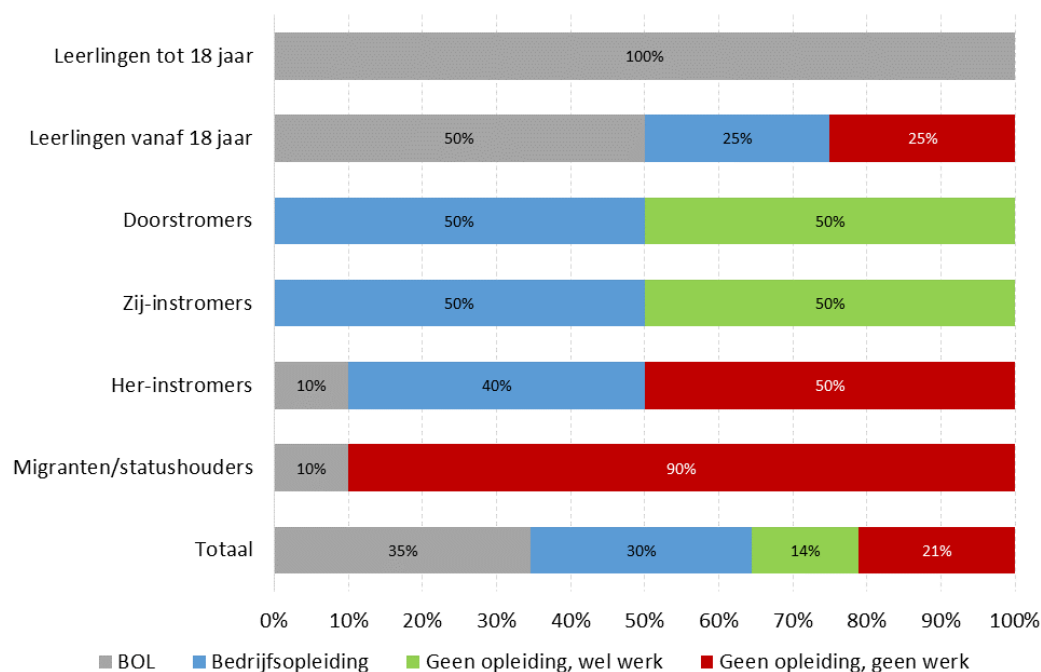
- Minder investeringen in de scholing van studenten/werknemers (kappers).
- Vaker inzetten hbo'ers. In bepaalde branches is er al een ontwikkeling om minder mbo'ers en meer hbo'ers in te zetten (kinderopvang, ziekenhuizen).
- Meer inzet van vakmensen uit het buitenland (bouw).
- Meer gebruik van flexibele arbeid, inclusief zzp'ers. Het is daarbij wel de vraag in hoeverre een deel van deze externe medewerkers het vak leren zonder BBL (detailhandel).
- Het inzetten van andere doelgroepen. Genoemd zijn potentiële zij-instromers die nu niet in aanmerking komen voor de BBL (werklozen, statushouders en buitenlanders). Dit wordt echter niet als een structureel alternatief gezien (zorgsector, ziekenhuizen, horecabranche, technische branches, bakkerijbranche). Men ziet veel belemmeringen die te maken hebben met deze doelgroepen..
- Meer automatiseren en robotiseren kan voor bepaalde bedrijven een realistische optie zijn, wanneer er onvoldoende geschoold personeel kan worden gevonden.

Bedrijfsspecifieke opleidingen zijn geschikt om doorstromers, zij-instromers en herinstromers op te leiden, maar ook om jongeren vanaf 18 jaar aan het bedrijf te binden. Voor statushouders lijkt dit minder een optie, omdat bedrijfsopleidingen geen taalcomponent hebben. Vooral grote bedrijven en goed georganiseerde branches hebben mogelijkheden om dergelijke opleidingen op te zetten of de bestaande initiatieven uit te bouwen. Losse cursussen zijn gemakkelijker te realiseren dan een (langdurende) bedrijfsopleiding, waarmee werknemers eenvoudig bepaalde vaardigheden kunnen worden aangeleerd.

Jongeren die niet langer een BBL of BOL volgen, betreden de arbeidsmarkt zonder startkwalificatie. Voor doorstromers, zij-instromers en herinstromers verandert hun situatie niet, zij blijven werken op hun huidige opleidingsniveau of blijven ongekwalificeerd werk verrichten. Werkgevers die niet aan gekwalificeerde mensen kunnen komen, wijken uit naar ongekwalificeerde werknemers met een lagere arbeidsproductiviteit. In sommige sectoren, bijvoorbeeld ziekenhuizen, zullen juist meer hbo'ers in dienst worden genomen om aan de arbeidsvraag te voldoen.

2.3 Het veronderstelde nulalternatief

Het nulalternatief is gedefinieerd door voor elk van de doelgroepen van de BBL veronderstellingen te maken ten aanzien van het volgen van de BOL, het volgen van een alternatieve opleidingsvorm of het niet volgen van een opleiding. Dat laatste heeft vaak consequenties voor de arbeidsmarktpositie, waardoor een deel van de BBL'ers in het nulalternatief werkloos zal zijn. Hieronder worden alle gemaakte veronderstellingen ten aanzien van het nulalternatief op een rijtje gezet en toegelicht. Figuur 2.2 toont de consequenties van die veronderstellingen in termen van aandelen van elk van de alternatieven voor de BBL voor elk van de doelgroepen. Het onderscheid naar doelgroepen is belangrijk, nu de BBL steeds vaker lijkt te worden ingezet als post-initiële beroepsopleiding.

Figuur 2.2 Verdeling van BBL-studenten over alternatieven in het nulalternatief

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Voor BBL-studenten onder de 18 jaar is er vanwege de kwalificatieplicht eigenlijk maar één alternatief, namelijk de BOL. Uiteraard kunnen zij ook overwegen om een havo-opleiding te volgen zolang ze nog een kwalificatieplicht hebben, afhankelijk van het behaalde diploma op de middelbare school. Omdat de BBL een praktische beroepsgerichte opleiding is, die een ander type student aantrekt dan de meer theoretische en generieke havo, wordt deze mogelijkheid buiten beschouwing gelaten.

BBL-studenten in het initiële onderwijs zonder kwalificatieplicht kunnen als alternatief de BOL doen, zich aanbieden op de arbeidsmarkt en zich via een bedrijfs- of brancheopleiding laten scholen, of afzien van vervolgonderwijs. Bij gebrek aan empirische aanwijzingen wordt verondersteld dat voor slechts de helft van deze groep de BOL een goed alternatief vormt. Omdat voor de andere helft vijf dagen in de week naar school dermate onaantrekkelijk is, wordt verondersteld dat zij zich met succes aanbieden op de arbeidsmarkt of zonder startkwalificatie werkloos worden. Ook voor deze laatste twee situaties wordt bij gebrek aan empirische informatie verondersteld dat zij zich in gelijke mate voordoen. Die veronderstelling lijkt plausibel in de wetenschap dat werkzoekenden zonder startkwalificatie moeilijk aan werk komen en dat scholingsmaatregelen om deze groep aan het werk te helpen minder aantrekkelijk of realistisch zijn voor de groep praktisch ingestelde werkzoekenden die anders de BBL zouden doen.

Bij doorstromers en zij-instromers wordt verondersteld dat ze zonder BBL-opleiding doorstromen met ondersteuning van een bedrijfs- of brancheopleiding, of geen opleiding gaan volgen en daardoor niet veranderen van arbeidspositie. In welke mate beide situaties zouden voorkomen is moeilijk in te schatten. Daarom wordt verondersteld dat de verdeling over beide alternatieven fiftyfifty is. De ene helft van de door- en zij-instromers stroomt dan nog steeds door, maar in plaats van een

BBL-opleiding volgen zij een bedrijfs- of brancheopleiding. Voor de andere helft wordt verondersteld dat dit geen optie is, waardoor zij blijven werken in de functie en/of sector waar zij werkzaam waren. Dat heeft voor beide groepen wel consequenties in termen van functieniveau en inkomen. Herinstromers komen juist dankzij de BBL aan het werk. In het nulalternatief zal dat niet voor de hele groep zijn weggelegd. Een deel kan proberen om via een BOL-opleiding weer werk te vinden. Verondersteld wordt dat dit voor niet meer dan tien procent van de herinstromers geldt, omdat deze keuze ook al niet in het initiële onderwijs is gemaakt. Een ander deel kan zich aanbieden op de arbeidsmarkt en via een nieuwe baan een bedrijfs- of brancheopleiding volgen. Verondersteld wordt dat de helft van de groep herinstromers door het ontbreken van de BBL niet zal worden aangenomen en daarom geen bedrijfs- of brancheopleiding volgt. Het resultaat is blijvende werkloosheid.

Tot slot biedt de BBL aan migranten en statushouders een aantrekkelijke combinatie van leren en werken. Zonder die combinatie zijn voor de meeste niet-westerse migranten en statushouders alternatieve opleidingsvormen geen alternatief, omdat die in de meeste gevallen een goede beheersing van de Nederlandse taal vereisen. Volgens brancheorganisaties biedt het opleiden in de praktijk de snelste manier om migranten en statushouders op te leiden en in te burgeren, inclusief het aanleren van de Nederlandse taal. Daarom wordt verondersteld dat deze groep zonder de BBL grotendeels werkloos blijft, en hooguit tien procent in staat is om een BOL-opleiding te volgen.

Wanneer de veronderstelde percentages per doelgroep van de BBL worden gewogen met de relatieve omvang van de doelgroepen, dan gaat 35 procent van alle BBL'ers in het nulalternatief een BOL-opleiding volgen, dertig procent een bedrijfs- of brancheopleiding en 35 procent helemaal geen opleiding, waarvan twee derde door een gebrek aan kwalificaties werkloos blijft.

De beschrijving van het nulalternatief in termen van het aandeel en de omvang van alternatieve opleidingsvormen per doelgroep van de BBL is van cruciaal belang voor de maatschappelijke kosten-batenanalyse, omdat effecten van de BBL worden vastgesteld ten opzichte van dit nulalternatief. Hoewel het nulalternatief met zorgvuldigheid is vastgesteld, blijft het tegelijkertijd een inschatting van een situatie die principieel onbekend is. Daarom wordt de invloed van de specificatie van het nulalternatief op de uitkomsten van de maatschappelijke kosten-batenanalyse aan het eind van dit rapport in Hoofdstuk 7 onderzocht door middel van gevoeligheidsanalyses. Daarin wordt het aandeel van de alternatieve opleidingsvormen in de afwezigheid van de BBL binnen zekere bandbreedtes gevarieerd.

3 Kosten en baten voor bedrijven

De belangrijkste baat van de BBL voor bedrijven is de hogere productie en toegevoegde waarde die zij daarmee kunnen bereiken. Dit omdat er meer aanbod is van hoger gekwalificeerd en praktijkgericht personeel. Per saldo zorgt de BBL voor ruim 1,6 miljard euro aan extra toegevoegde waarde per jaar, waarvan 1,2 miljard euro als bruto looninkomen van BBL'ers en 462 miljoen euro aan extra bedrijfswinst. De belangrijkste kostenpost van de BBL voor bedrijven zijn de relatief hoge kosten voor de begeleiding van BBL-studenten, deze bedragen 422 miljoen euro op jaarbasis.

3.1 Hogere productie door meer menselijk kapitaal

Werkgevers bereiken als gevolg van het aanbieden van BBL-plaatsen en de inzet van BBL-gediplomeerden een hogere productiviteit per werknemer dan in de situatie zonder BBL-opleiding. Enerzijds ligt de productie van BBL-studenten tijdens de opleiding aanzienlijk hoger dan van bijvoorbeeld BOL-studenten, anderzijds ligt de productiviteit na diplomering op korte én lange termijn hoger dan die van BOL-gediplomeerden en vergelijkbare werknemers zonder BBL- of BOL-opleiding. Dat valt af te lezen uit de bruto jaarlonen van vergelijkbare werknemers met en zonder BBL-opleiding en -diploma, zoals getoond in Tabel 3.1.

Tabel 3.1 Jaarinkomen na de BBL-opleiding is gedurende de gehele werkzame carrière hoger dan na alternatieve opleidingen

	Jaarinkomen tijdens BPV	Jaarinkomen één jaar na afstuderen	Jaarinkomen tien jaar na afstuderen
BBL-gediplomeerden	€ 19.813*	€ 31.688	€ 39.403
<i>Alternatieven</i>			
BOL-gediplomeerden	€ 1.383*	€ 20.845	€ 34.860
BBL-studenten zonder diploma**	€ 25.256	€ 25.256	€ 37.054

* Op basis van de enquête onder leerbedrijven, alle overige cijfers uit CBS Microdata. Het jaarinkomen één jaar na afstuderen is gebaseerd op het studiecohort 2014-2015 en geeft het gemiddelde primaire inkomen van werkenden, waarbij de bovenste en onderste één procent van de inkomensverdeling niet is meegeteld. Het jaarinkomen tien jaar na afstuderen is op dezelfde manier gebaseerd op het studiecohort 2006-2007.

** Reguliere werknemers die qua werkzaamheden zoveel mogelijk vergelijkbaar zijn met BBL-gediplomeerden worden benaderd door werkenden zonder mbo-diploma die wel ooit zijn begonnen aan een BBL-opleiding.

Bron: CBS Microdata en enquête leerbedrijven.

Bruto jaarlonen worden gebruikt als een benadering voor de arbeidsproductiviteit van werknemers. Voor het berekenen van de jaarlijkse productiviteitsopbrengsten van de BBL is het gemiddelde genomen van het productiviteitsvoordeel (loonvoordeel) over de carrière van werknemers met een BBL-diploma in vergelijking met werknemers met een BOL-diploma of een ander diploma die idealiter vergelijkbare werkzaamheden verrichten.⁵ Tijdens de BBL-opleiding ligt het productiviteitsniveau van BBL-studenten weliswaar lager dan van reguliere werknemers, maar die achterstand

⁵ Of werknemers vergelijkbare werkzaamheden verrichten, kan niet eenvoudig worden geïdentificeerd in de CBS Microdata, omdat het type werkzaamheden niet breed bekend is. Daarom is als benadering de groep gebruikt die ooit een BBL-opleiding is begonnen, maar deze niet heeft afgerond met een diploma. Andere groepen werknemers hebben een minder goed vergelijkbaar opleidingsniveau.

wordt ruim gecompenseerd door het hogere productiviteitsniveau gedurende de rest van de carrière van een werknemer met een BBL-diploma.

De gevolgen van de hogere arbeidsproductiviteit door de BBL-opleiding voor de totale productie, toegevoegde waarde en het nationaal inkomen worden in de volgende paragraaf berekend, samen met de hogere productieopbrengsten door een grotere werkgelegenheid die het gevolg is van de BBL-opleiding.

Hogere productie door meer menselijk kapitaal: wat zeggen de branches?

Volgens sommige van de deelnemende brancheorganisaties zijn BBL'ers in vergelijking met BOL'ers vrij snel productief inzetbaar (horeca, meubelindustrie, hoveniers). In andere branches is er meer tijd nodig. In de gehandicaptenzorg kunnen BBL'ers volgens de cao niet formatief worden ingezet in de eerste zes weken. In de kinderopvang kan dat niet in de eerste zes maanden. Ook in de opleidingsperiode daarna is er in deze branche geen sprake van honderd procent inzetbaarheid. In de kappersbranche is enige tijd nodig om echt productief te worden als BBL'er, wat vooral afhangt van het tempo van ontwikkeling van de BBL'er zelf. In bepaalde branches is een zeer lange inwerktijd nodig, tot soms wel meer dan twee jaar (ziekenhuizen, zorg). Door specifieke (arbeids)omstandigheden worden – de vaak jonge – BBL'ers ontzien (geen nachtwerk in de bakkerij, geen gevaarlijk werk in de industrie).

De BBL-opleiding lost voor veel branches een instroomprobleem op. De branche van verpleeghuizen en thuiszorg is sterk afhankelijk van instroom van ouderen, omdat jongeren minder affiniteit hebben met verzorging. Deze doelgroep van ouderen is vaak afhankelijk van een inkomen om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. De BBL vormt dan een uitkomst. Ook voor bedrijven in de horeca gelden deze argumenten.

Voor een deel is de behoefte aan de instroom van BBL'ers conjunctuurafhankelijk. De behoefte is in de huidige hoogconjunctuur bijzonder groot (o.a. in de detailhandel non-food, techniek en diverse andere sectoren). De krapte op de arbeidsmarkt maakt dat BBL'ers relatief sneller dan anders productief worden ingezet (technologische industrie). Andere branches zijn minder gevoelig voor conjunctuurschommelingen (zorg en sociaal werk).

3.2 Hogere productie door meer werkgelegenheid

De BBL-opleiding zorgt er niet alleen voor dat werkenden via meer menselijk kapitaal een hogere productiviteit en een hoger inkomen genereren, de BBL-opleiding zorgt er ook voor dat meer mensen aan het werk zijn in vergelijking met een situatie zonder een BBL-opleiding. De kans om met een BBL-diploma werk te vinden is namelijk groter dan met een BOL-diploma en al helemaal in vergelijking met de situatie zonder mbo-diploma. Tabel 3.2 laat zien dat een jaar na afstuderen de kans om te werken voor BBL-gediplomeerden bijna negentig procent is en voor BOL-gediplomeerden een kleine 75 procent. Dat is exclusief gediplomeerden die doorstromen naar vervolgonderwijs. Voor studenten die vroegtijdig stoppen met hun mbo-opleiding liggen die percentages lager. Ook duurt de zoektocht naar werk korter met een BBL-diploma. Tabel 3.2 laat zien dat af-

gestudeerde BBL-studenten gemiddeld 2,4 maanden nodig hebben om werk te vinden, voor afgestudeerde BOL-studenten is dat gemiddeld 5,6 maanden. Dat kan worden verklaard door de contacten die BBL-studenten tijdens hun opleiding al met werkgevers hebben en de grotere kans om na de opleiding bij het leerbedrijf in dienst te komen. Ook de kennis en ervaring die is opgedaan tijdens de BBL-opleiding speelt een rol. Voor mensen zonder diploma kan minder goed worden nagegaan hoelang zij zoeken naar werk. Wanneer dat wordt benaderd door de periode vanaf uitval uit een BBL- of BOL-opleiding, dan is duidelijk dat uitvallers uit de BBL-opleiding vervolgens gemiddeld 8,8 maanden nodig hebben om werk te vinden en de groep van mbo-uitvallers in het algemeen maar liefst 14,6 maanden (ruim een jaar).⁶ In alle gevallen is de (periode van) werkloosheid dus langer dan met een BBL-diploma.

Tabel 3.2 BBL-gediplomeerden vinden sneller werk dan andere mbo-studenten, waardoor ze na de opleiding en later in hun carrière minder (lang) werkloos zijn

	Aandeel werkzaam één jaar na afstuderen	Duur tot baan vanuit opleiding (in maanden)	Duur tot baan vanuit uitkering (in maanden)
BBL-gediplomeerden	89,6%	2,4	5,6
<i>Alternatieven</i>			
BOL-gediplomeerden	74,1%	5,6	5,5
BBL-studenten zonder diploma*	72,1%	8,8	7,8
Niet-gediplomeerden**	56,9%	14,6	9,5

* Voormalig mbo-studenten die wel een BBL-opleiding hebben gevolgd, maar deze niet hebben afgerond met een diploma.

** Voormalig mbo-studenten die geen mbo-diploma of hoger hebben behaald.

Bron: CBS Microdata. Alle gegevens op basis van cohort 2010-2011. Werkzaam één jaar na afstuderen geeft het percentage weer dat werkzaam is, in loondienst of zelfstandige, in september na het jaar van afstuderen (2012). Duur tot baan vanuit opleiding is het gemiddeld aantal maanden tussen september 2011 en de eerste werkzame periode, in loondienst of zelfstandige. Duur tot baan vanuit uitkering is het gemiddeld aantal maanden van de eerste periode waarin een uitkering (bijstand, werkloosheid, ziekte/AO of overige sociale voorziening) wordt ontvangen na afstuderen.

Ook verderop in de carrière van BBL-gediplomeerden is de zoekduur naar werk korter. Wanneer zij werkloos worden en vanuit een uitkering op zoek gaan naar werk, dan zijn BBL-gediplomeerden ongeveer 5,6 maanden bezig om nieuw werk te vinden. Voor BOL-gediplomeerden ligt dat met 5,5 maanden in dezelfde orde van grootte. Voor werkzoekenden met een mbo-opleiding die zij zonder diploma hebben verlaten, duurt de zoektocht naar werk gemiddeld 9,5 maanden. Bij elkaar zorgt dat dus voor een hogere werkloosheid zonder BBL-opleiding dan met een BBL-opleiding. Daar komen ook nog de mensen bij die sowieso niet zoeken naar werk, omdat ze hun kansen daarop als te gering inschatten. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensen die zonder BBL-opleiding helemaal geen mbo-opleiding gaan volgen, omdat ze moeite hebben om het grootste gedeelte van de week op school te zitten.

⁶ Hier wordt niet alleen een vergelijking gemaakt met voormalig mbo-studenten zonder BBL-diploma, maar ook met de bredere groep van voormalig mbo-studenten zonder mbo diploma of hoger, omdat een deel van de BBL-studenten zonder BBL-diploma helemaal geen startkwalificatie haalt.

Hogere productie door meer werkgelegenheid: wat zeggen de branches?

Alle betrokken branches spreken over het ‘civiel effect’ van de BBL. Dit houdt in dat grote groepen studenten door de BBL beter inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt. Na afronding van de studie hebben BBL’ers een startkwalificatie en beschikken zij over relevante werkervaring. BBL’ers zijn vakmensen geworden en hebben door hun studie meer bagage op het gebied van taal, rekenen en burgerschap dan met een bedrijfs- of brancheopleiding. De kans op een baan bij het leerbedrijf, de sector of elders neemt door de BBL aanzienlijk toe. De BBL sluit als onderwijsvorm goed aan op de behoeften en mogelijkheden van een specifieke studentendoelgroep. Dit is een groot voordeel ten opzichte van de BOL. Volgens de branches is door de specifieke aanpak van de BBL de kans op werkloosheid voor BBL’ers kleiner dan voor BOL’ers.

Het verschilt tussen branches in hoeverre BBL’ers na hun opleiding wel of niet blijven werken bij het leerbedrijf. In vrijwel alle branches is het de bedoeling dat de BBL’ers na hun opleiding blijven werken bij het leerbedrijf. Zeker in deze tijd van krapte. Er is in juridische zin op voorhand meestal geen baangarantie. Maar het wordt vanaf het begin duidelijk gemaakt aan de BBL’er dat het de bedoeling is dat ze blijven. In diverse branches is de kans dat de BBL’ers blijven werken bij het leerbedrijf bijna honderd procent (o.a. ziekenhuizen, kinderopvang, detailhandel non-food, technologische industrie, bouwsector, techniek, meubelindustrie, hoveniers). In enkele branches, zoals de horeca en de chemiebranche vertrekken relatief veel afgestudeerde BBL’ers en gaan zij zelfs buiten de branche werken.

De kans op blijven is afhankelijk van verschillende factoren. Een goede match is natuurlijk sowieso belangrijk (beroepsgoederenvervoer, bouwsector). In de slagerijbranche is het belangrijk dat je in het team past: “Je moet immers de hele dag samen in een relatief kleine ruimte met elkaar werken”. Doorslaggevend is de motivatie van de BBL’er (werkhouding, verantwoordelijkheidsgevoel) en de mate van ontwikkeling: gaan ze het vak onder de knie krijgen? Er moet wel werk zijn: in de gehandicaptenzorg is de kans op blijven afhankelijk van de formatieruimte. In de procesindustrie hebben oudere BBL’ers (zij-instroom) een grotere kans om te blijven bij het inleenbedrijf, jongeren willen vaak verder kijken. In het mkb (techniek, hoveniers) zien leerbedrijven soms tot hun spijt dat BBL’ers vertrekken naar grotere bedrijven, met betere arbeidsvoorwaarden en meer loopbaanmogelijkheden.

De langere zoekduur en hogere werkloosheid in de situatie zonder BBL-opleiding is te verklaren uit de meerwaarde die de BBL heeft voor studenten en werkgevers. Ten opzichte van de BOL-opleiding leren studenten meer praktische vaardigheden, waardoor ze gemakkelijker inzetbaar zijn. Bovendien gebeurt dat in leerbedrijven en sectoren waar BBL-studenten een grote kans hebben om te blijven werken, omdat werkgevers tijdens de opleiding de talenten, vaardigheden en productiviteit al hebben kunnen vaststellen. Ten opzichte van bedrijfs- en brancheopleidingen heeft de BBL het voordeel dat het een brede opleiding is, waarin ook aandacht wordt besteed aan kennis en vaardigheden die niet direct nodig zijn in het leerbedrijf waar BBL-studenten werken, maar verderop in de carrière van pas kunnen komen. Dus bijvoorbeeld ook taal, rekenen en burgerschap. Dat alles zorgt voor een hoger onderwijsrendement ten opzichte van alternatieve opleidingsvormen, een hogere kwalificatie van de beroepsbevolking en een groter aanbod van beroepsgerichte

schoolverlaters dan in het nulalternatief. Zonder de BBL is de vraag naar arbeid lager en de werkloosheid dus hoger.

In het nulalternatief is voor elke relevante groep BBL-studenten ingeschat wat hun werk- en opleidingspositie zou zijn wanneer er geen BBL-opleiding beschikbaar zou zijn. Die aantallen worden in de berekening van de productie en toegevoegde waarde gebruikt om de hogere werkgelegenheid en hogere productie door de BBL te berekenen. De werkgelegenheid komt op jaarbasis uit op 25.561 extra werknemers, die zonder de BBL-opleiding geen productie zouden opleveren. Daarnaast produceren de overige 95.173 BBL-afgestudeerden per jaar een hogere toegevoegde waarde, waarvan het aandeel over hun carrière iets terugloopt, maar altijd hoger blijft dan zonder BBL-diploma. Het verschil in salaris wordt per ervaringsjaar steeds kleiner, totdat de lonen van bijvoorbeeld BBL'ers en BOL'ers gelijk zijn. Dat blijkt na ongeveer 15,5 jaar zo te zijn. Het gemiddelde verschil per jaar over de gehele carrière is het voordeel dat BBL'ers ontvangen ten opzichte van het nulalternatief. Een uitgebreide beschrijving van deze berekening is te vinden in Bijlage A. Gemiddeld komt dat neer op een extra looninkomen van 9.664 euro per BBL'er per jaar (ten opzichte van een lagere productiviteit of werkloosheid in het nulalternatief). Over alle BBL'ers gerekend telt dat op tot een extra bruto looninkomen van 1,2 miljard euro ten opzichte van het nulalternatief. Met dat looninkomen wordt ruim 1,6 miljard euro extra aan toegevoegde waarde geproduceerd, waarvan het verschil (462 miljoen euro) extra bruto winstinkomen voor werkgevers betekent.⁷

3.3 Hogere kosten voor opleiding en begeleiding

Begeleiding BBL- en BOL-studenten

Kenmerkend voor de BBL-opleiding is de intensieve begeleiding van studenten in leerbedrijven. Tabel 3.3 geeft daarvan een indruk. Deze cijfers zijn gebaseerd op de in dit onderzoek uitgevoerde enquête onder leerbedrijven. Daarin is uitgevraagd hoeveel uur aan directe begeleiding er per BBL-student wordt gegeven en door wie, met bijbehorende loonkosten. Op grond van die informatie kunnen de totale begeleidingskosten voor de groep BBL-studenten per jaar worden berekend. Daarbij is rekening gehouden met het aantal uren begeleiding per werkweek, het aantal werkweken per jaar en het uurtarief van de directe begeleider.⁸ Iets soortgelijks is gedaan voor BOL-studenten, omdat een aanzienlijk deel van de BBL-studenten in het nulalternatief de BOL-opleiding volgt.

De totale begeleidingskosten voor BBL'ers komen neer op 552 miljoen euro per jaar (berekend als het aantal BBL'ers maal de kosten van begeleiding per BBL'er). Voor de BBL'ers die in het nulalternatief de BOL-opleiding volgen, zijn de kosten van begeleiding in totaal 130 miljoen euro per jaar (aantal BOL'ers in nulalternatief maal de kosten van begeleiding per BOL'er). Als gevolg van de hogere begeleidingskosten voor BBL-studenten én vanwege het hogere aantal studenten in de BBL dan BOL-studenten in het nulalternatief, liggen de kosten van begeleiding van mbo-studenten door leerbedrijven in het beleidsalternatief mét de BBL 422 miljoen euro hoger dan in het nulalternatief.

⁷ Het extra winstinkomen is gebaseerd op een gemiddelde winstaandeel van 39,6 procent in de totale toegevoegde waarde in Nederland, gebaseerd op het gemiddelde bedrijfsresultaat volgens CBS Statline.

⁸ Kosten voor de opleiding van de begeleider zijn hierin niet meegenomen, deze konden in de enquête onder leerbedrijven worden aangegeven onder 'overige kosten van de BBL-plek' en zijn als zodanig meegenomen in de totale kosten voor opleiding en begeleiding.

Tabel 3.3 Kosten van begeleiding liggen per BBL-student hoger dan per BOL-student

	Uren begeleiding per student per werkweek	Gemiddeld uurtarief van begeleiders	Duur van de BPV-periode in werkweken	Jaarlijkse kosten van begeleiding per student	Aantal studenten
BBL-opleiding	6,1	€ 16,7	45,0	€ 4.571	120.734
<i>Alternatief</i>					
BOL-opleiding	5,2	€ 16,3	36,7	€ 3.112	41.838

Bron: Enquête leerbedrijven. De één-na-laatste kolom geeft de kosten van begeleiding gedurende één jaar BPV. De gemiddelde BOL-stage duurt 36,7 dagen, uitgaande van één stagedag per week vertaalt zich dat naar 36,7 werkweken.

Opleidingskosten BBL versus BOL

Naast de begeleiding van BBL-studenten betalen leerbedrijven ook mee aan de opleidingskosten van BBL-studenten. Zo blijkt uit de enquête onder leerbedrijven dat werkgevers gemiddeld 45 procent van het cursusgeld voor de BBL-opleiding betalen. Bij BOL-studenten wordt gemiddeld vier procent van het lesgeld door werkgevers vergoed. Wordt een vergelijking gemaakt tussen de BBL-opleiding en het nulalternatief, dan vergoeden werkgevers in het eerste geval in totaal 26 miljoen euro aan cursusgeld, in het tweede geval 2,5 miljoen euro. Dat heeft niet alleen te maken met het lagere percentage dat wordt vergoed, maar ook met het lagere aantal BOL-studenten in het nulalternatief.

In aanvulling op de vergoeding van het cursusgeld, betalen werkgevers voor BBL- en BOL-studenten ook vaak mee aan reiskosten, kosten voor gereedschap en materialen, en een eventuele diplomabonus. Dat laatste is een eenmalige of structurele vergoeding aan studenten voor het behalen van het diploma. Uit de enquête komt naar voren dat leerbedrijven gemiddeld 704 euro vergoeding per jaar voor opleidingskosten betalen per BBL-student, naast het cursusgeld. Voor BOL-studenten is dat 166 euro per jaar. Voor de totale groep BBL-studenten komt dat neer op 84,9 miljoen euro per jaar, voor de groep die daarvan in het nulalternatief een BOL-opleiding volgt is dat 7,0 miljoen euro per jaar.

Opleidingskosten overige opleidingen

Naast de BOL zijn er nog andere alternatieven voor de BBL-opleiding, waaronder bedrijfs- en brancheopleidingen. Uit de enquête komt naar voren dat de gemiddelde kosten voor dit soort opleidingen uitkomen op 1.361 euro per opleiding. Over de duur van deze opleidingen is weinig bekend. Ook is onduidelijk of de kosten van begeleiding in deze kosten zijn meegenomen. Gelet op de hoogte van de kosten per opleiding is dat onwaarschijnlijk. Om die reden worden de kosten van begeleiding per werknemer die een bedrijfs- of brancheopleiding volgt ingeschat op de helft van de begeleidingskosten van BBL-studenten. In Hoofdstuk 7 wordt dat genuanceerd in een aantal gevoeligheidsanalyses, door de (additionele) kosten van begeleiding enerzijds gelijk te stellen aan nul, anderzijds door deze kosten gelijk te stellen aan die van BBL-studenten.

Hogere kosten voor opleiding en begeleiding: wat zeggen de branches?

De bijdrage van bedrijven aan scholing verschilt sterk tussen branches en bedrijven. Brancheorganisaties hebben niet altijd goed zicht op de scholingsinspanningen van aangesloten bedrijven:

- Scholing van werknemers door bedrijven zelf komt in alle branches voor. Het aandeel werknemers dat in een jaar scholing krijgt, is beperkt in het midden- en kleinbedrijf (schattingen variëren van twintig tot dertig procent van de werknemers), bij grotere bedrijven en ketens ligt dat hoger. Ook in specifieke sectoren ligt de scholingsgraad hoger (detailhandel, ziekenhuizen, zorg, kinderopvang). Veelal worden private opleidingsbedrijven ingezet, of zijn het leveranciers die cursussen geven (kappers). Grote bedrijven hebben soms eigen docenten in dienst. In bepaalde branches komt de noodzaak tot scholing voort uit wetgeving en/of zijn er cao-afspraken gemaakt (detailhandel, kinderopvang).
- Brancheopleidingen zijn er in de volgende vormen:
 - De BBL'er staat op de loonlijst van een intermediair (beroepsgoederenvervoer), soms een opleidingsbedrijf (bouwsector), of een bedrijfs(tak)school (techniek). Dit betreft een reguliere arbeidsovereenkomst. Deze intermediairs verschillen naar juridische status (verenigingen, stichtingen en bv's). Ook zijn er uitzendbureaus actief. De BBL'ers worden vervolgens gedetacheerd bij het leerbedrijf. Leiding en toezicht is in handen van het leerbedrijf, dat een detacheringsovereenkomst afsluit met de intermediair. Er gaan dan betalingen van het leerbedrijf naar de intermediair.
 - Daarnaast zijn er brancheopleidingen met bemoeienis van en/of financiering door branches en bedrijven, waarbij de BBL'er op de loonlijst komt van het leerbedrijf. Dit is met name het geval bij bedrijfs(tak)scholen en scholingspools.
 - Er zijn diverse branches die geen brancheopleiding verzorgen (kinderopvang, ziekenhuizen, gehandicaptenzorg).
 - Financiering van individuele trajecten in de BBL via O&O-fondsen komt vooral voor in de techniek (subsidies bedragen tot 3.700 euro over enkele jaren) en in wat beperktere vorm in bijvoorbeeld de bouw, de slagerijbranche en de kappersbranche. Diverse branches hebben geen aparte regeling voor de BBL (kinderopvang, detailhandel, horeca, beroepsgoederenvervoer, ziekenhuizen en gehandicaptenzorg).
 - Meer generieke vormen van brancheondersteuning is er bijvoorbeeld in de detailhandel (e-academies van CBL-Thuiswinkel en INretail) en het beroepsgoederenvervoer (regionaal opererende consultants). Dit wordt meestal georganiseerd vanuit paritair gefinancierde organisaties.

Desgevraagd hebben brancheorganisaties ingeschat wat de kosten zijn van alternatieve vormen van scholing. Voor werknemers die vergelijkbare werkzaamheden verrichten als BBL'ers wordt in het eerste jaar na indiensttreding een bedrag uitgegeven van 250 tot 1.500 euro. Bij zeer grote bedrijven kan dit substantieel hoger zijn, bijvoorbeeld vanwege de kosten van gebouwen en machines voor scholingsdoeleinden. Schattingen van de tijdsbesteding voor scholing variëren van enkele uren tot enkele dagen per werknemer. De begeleidingskosten zijn moeilijk te schatten. Volgens enkele brancheorganisaties zijn de kosten van scholing van BBL'ers en werknemers ongeveer gelijk. De meeste brancheorganisaties geven aan dat de gemiddelde opleidingskosten voor BBL'ers hoger zijn dan voor reguliere werknemers met vergelijkbare werkzaamheden.

De totale kosten voor bedrijfsopleidingen plus de onkosten gemaakt voor BOL-opleidingen in het nulalternatief bedragen voor werkgevers 56 miljoen euro per jaar. Voor de BBL-opleiding is dat 85 miljoen euro. Worden daar de kosten voor het cursusgeld bij opgeteld, dan bedragen de totale opleidingskosten in het BBL-scenario 111 miljoen euro, voor het nulalternatief zijn die 59 miljoen euro. Dat betekent dat de BBL-opleiding zorgt voor 53 miljoen extra kosten ten opzichte van een situatie zonder BBL-opleiding, nog los van de begeleidingskosten van de BBL-opleiding.

3.4 Lagere kosten voor werving en selectie

De brancheorganisaties geven in interviews aan dat de BBL-opleiding een goede manier is om relatief eenvoudig aan (toekomstige) werknemers te komen (zie kader 'Lagere kosten voor werving en selectie: wat zeggen de branches?'). Mbo-studenten zijn immers gemakkelijk te vinden via de mbo-instellingen en via de BBL-opleiding kan worden gekeken of een student ook geschikt is om als werknemer in dienst te komen. Zonder BBL-opleiding moet op de eerste plaats in een grotere vijver worden gezocht naar geschikte kandidaten en bovendien leidt het opleiden tot hogere verletkosten. Dat leidt aannemelijk tot hogere kosten voor werving en selectie. Daarom is de verwachting dat de kosten voor werving en selectie lager zijn voor de groep van BBL-studenten dan voor dezelfde groep in het nulalternatief.

Om dat te toetsen, wordt in Tabel 3.4 een berekening uitgevoerd. Uit de enquête onder leerbedrijven blijkt dat bedrijven relatief veel tijd en energie stoppen in het werven en selecteren van BBL-studenten. Niet alleen in de werving en selectie per student, maar ook in allerlei activiteiten die op en met mbo-instellingen worden ontplooid. Daarnaast worden er in het nulalternatief ook minder werknemers geworven, omdat de kwaliteit van het aanbod van mbo-studenten achterblijft zonder de BBL-opleiding. Beide factoren zorgen voor hogere totale kosten voor werving en selectie via de BBL-route dan in het nulalternatief.

Tabel 3.4 Werkgevers besteden minstens zoveel tijd aan de werving van BBL-studenten dan aan BOL-studenten of reguliere werknemers, maar de hogere doorstroom naar vaste contracten bij BBL-studenten zorgt voor een licht kostenvoordeel

	Uren werving en selectie per student / werknemer	Totale uren besteed aan werving en selectie	Aandeel dat doorstroomt naar vast contract	Totale uren besteed aan vaste contracten	Aantal studenten / werknemers
BBL-studenten	5,71*	689.400	63%	1.090.800	120.734
<i>Alternatief</i>					
BOL-studenten	5,01*	209.600	31%	682.800	41.838
Reguliere werknemers	5,06	269.900	60%	449.000	53.335

* Bij BBL en BOL zijn ook 2,16 uren per student meegerekend besteed aan algemene activiteiten rondom werving en selectie zoals contact met mbo-instellingen, verzorgen van gastlessen etc.

Bron: Enquête leerbedrijven.

Tegenover de hogere kosten voor werving en selectie per BBL-student staat een aanzienlijk hoger percentage BBL-gediplomeerden dat uiteindelijk doorstroomt naar een vast contract dan bij BOL-gediplomeerden, waardoor er in het nulalternatief veel meer BOL-studenten moeten worden geworven voor hetzelfde aantal vaste contracten. Dat compenseert ruimschoots voor de hogere kosten voor werving en selectie per BBL-student. De totale kosten van werving en selectie van BBL-

studenten per jaar komen neer op 18 miljoen euro, in het nulalternatief bedragen die kosten 19 miljoen euro.

Lagere kosten voor werving en selectie: wat zeggen de branches?

Voor brancheorganisaties is het vrijwel onmogelijk een betrouwbaar beeld te geven van de kosten en tijdsbesteding bij werving en selectie. Meer dan de helft van de brancheorganisaties kan ook geen ‘educated guess’ geven. De overige organisaties geven de volgende schattingen:

- Voor BBL’ers zijn de totale kosten, dus inclusief relatiebeheer met ROC’s, gastlessen, en dergelijke tussen de 500 en 1.700 euro per BBL’er. Enkele organisaties schatten de tijdsbesteding voor werving en selectie op 15 tot 20 uur per BBL’er.
- Voor reguliere werknemers, die vergelijkbare werkzaamheden verrichten, variëren de kosten van werving en selectie tussen de 250 tot 1.000 euro. In uren gerekend is de tijdsbesteding van werving en selectie tussen de 2 en 16 uur per werknemer.
- Per saldo zijn de kosten voor werving en selectie van een BBL’er volgens de meeste brancheorganisaties hoger dan die van een reguliere werknemer. Verschillende brancheorganisaties geven echter ook aan dat de wervingskosten van reguliere werknemers steeds hoger worden vanwege de krapte op de arbeidsmarkt. De kosten zijn inmiddels hoger dan de wervingskosten van BBL’ers, die goed in beeld zijn bij de ROC’s.

Bij deze resultaten kan de vraag worden gesteld wat de invloed is van de conjunctuur. Het is aannemelijk dat werkgevers in de huidige tijd van arbeidsmarktkrapte meer tijd en energie steken in het werven van reguliere werknemers dan aan de meer stabiele stroom van BBL-studenten. Volgens Van Heel et al. (2008) zetten werkgevers duurdere wervingskanalen in in tijden van hoogconjunctuur. Ook verschillende branches geven in de interviews aan dat de kosten van werving en selectie van reguliere werknemers op dit moment hoger liggen dan de kosten van werving en selectie van BBL’ers vanwege de krapte op de arbeidsmarkt. Dat zou betekenen dat de kosten van werving en selectie van BBL-studenten op andere momenten in de economische conjunctuurencyclus juist hoger kunnen liggen dan in het nulalternatief. Gelet op de orde van grootte van deze kosten, zorgt dat echter niet voor een wezenlijk ander beeld van de totale maatschappelijke kosten en baten van de BBL-opleiding.

3.5 Overige kosten en baten bij werkgevers

Vanuit de subsidieregeling Praktijkleren is er in 2018 194 miljoen euro beschikbaar gesteld voor werkgevers voor het aanbieden van BPV-plekken voor BBL’ers.⁹ Dit komt neer op gemiddeld 1.606 euro per BBL’er. Op grond van de informatie uit de enquête onder leerbedrijven is de tijd die een medewerker gemiddeld per BBL’er kwijt is aan de administratie van subsidies gelijk aan 23 uur. Voor een BOL’er blijkt dat uit de enquête gelijk te zijn aan 30 uur. Gebruikmakend van een uurloon gelijk aan dat van begeleiders als proxy voor het uurloon van administratief medewerkers,

⁹ Naast de subsidie uit de subsidieregeling Praktijkleren, is er ook vanuit de O&O-fondsen van de branches vaak een aanvullende subsidie beschikbaar voor een BBL-plaats. Vanuit de A+O Metalektro kan deze subsidie bijvoorbeeld oplopen tot 3.700 euro per jaar. Op brancheniveau is die subsidie echter een overdracht van middelen die zowel een kosten- als batenpost voor de branche betekent. Dit soort subsidies worden daarom niet meegenomen in de maatschappelijke kosten-batenanalyse.

zorgt dit voor een kostenpost die 25 miljoen euro hoger ligt in het BBL-scenario dan in het nulalternatief. Hoewel de administratieve kosten per student bij de BBL lager liggen dan bij de BOL, zijn er ook meer BBL-studenten dan BOL-studenten in het nulalternatief, waardoor de totale administratieve lasten hoger liggen.

4 Kosten en baten voor studenten

Studenten die de BBL volgen, profiteren op korte termijn van het inkomen dat ze tijdens de opleiding verdienen en op langere termijn van het opleidingsrendement dat hoger is dan van alternatieve opleidingsvormen. Dat houdt onder meer in dat minder BBL-studenten werkloos worden dan in het nulalternatief. In totaal bedraagt het extra netto inkomen door de BBL-opleiding 811 miljoen euro op jaarbasis. Belangrijkste kostenpost is het mislopen van studiefinanciering voor de BOL en van een uitkering in het geval van werkloosheid. Dat is samen goed voor 566 miljoen euro op jaarbasis, veel minder dan het hogere netto looninkomen als gevolg van de BBL-opleiding.

4.1 Loon in plaats van studiefinanciering of uitkering

Een BBL-student verdient tijdens zijn BPV een jaarloon van gemiddeld 19.813 euro, zie Tabel 3.1. In het nulalternatief staat hier onder andere studiefinanciering, een regulier looninkomen of een uitkering tegenover, afhankelijk van het feit of de BBL-student in het nulalternatief de BOL-opleiding volgt, als reguliere werknemer in dienst is of werkloos is. Wanneer de BOL-opleiding wordt gevolgd, ontvangt de student een stagevergoeding van 1.383 euro en aanvullend daarop studiefinanciering van 472,02 euro per maand en een studentenreisproduct ter waarde van 95,51 euro per maand.¹⁰ Dat komt samen neer op een jaarinkomen van 7.654 euro. Een uitkering voor een alleenstaande volgens de Participatiewet bedraagt 12.307 euro per jaar.

Wanneer een BBL'er in het nulalternatief regulier in dienst is en daarbij een bedrijfs- of brancheopleiding volgt, ontvangt hij of zij een hoger inkomen dan tijdens de BBL-opleiding, tenminste gedurende die opleiding. Een reguliere werknemer die vergelijkbare werkzaamheden als BBL'ers uitvoert, ontvangt een jaarloon van gemiddeld 25.256 euro, zie wederom Tabel 3.1, ruim een kwart meer dan het gemiddelde jaarloon als BBL'er. Maar omdat een BBL-opleiding over het algemeen breder opleidt dan een bedrijfs- of brancheopleiding, verdienen vergelijkbare werknemers na een bedrijfs- of brancheopleiding een lager loon dan na een BBL-opleiding.¹¹ Als proxy voor het looninkomen van reguliere werknemers met vergelijkbare werkzaamheden, is het gemiddelde looninkomen van de groep werknemers genomen die ooit wel aan een BBL-opleiding zijn begonnen, maar die om wat voor reden dan ook niet met een diploma hebben afgerond. Deze groep bestaat uit door- en zij-instromers die minder verdienen dan ze zouden hebben gedaan na afronding van de BBL-opleiding met een diploma. Dat heeft ook betrekking op opleidingen waarmee het mbo-niveau wordt verhoogd. Zo bedraagt het loonverschil tussen mbo niveau 2 en 3 en tussen mbo niveau 3 en 4 gemiddeld 3.515 euro per jaar. Dat is dus het loon dat door- en zij-instromers mislopen doordat zij bij het ontbreken van een BBL-opleiding geen hoger mbo-niveau bereiken.

¹⁰ In de berekeningen wordt uitgegaan van thuiswonende studenten, dat geldt voor meer dan 80 procent van alle studenten in het mbo.

¹¹ In de BBL-opleiding wordt onder andere aandacht besteed aan rekenen, taal en burgerschap, waardoor studenten een breder pallet aan algemene vaardigheden ontwikkelen die van meerwaarde zijn voor het functioneren in de maatschappij. Die meerwaarde van de BBL-opleiding wordt door de geïnterviewde brancheorganisaties het 'civiel effect' van de BBL-opleiding genoemd. Het hogere looninkomen op langere termijn van de BBL correspondeert onder andere met dit 'civiel effect'.

4.2 Hogere loonontwikkeling na de opleiding

In paragraaf 3.1 kwam al aan bod dat werknemers met een BBL-diploma een hogere loonontwikkeling kennen in vergelijking met soortgelijke werknemers die geen BBL-diploma hebben behaald. Die bruto loonontwikkeling werd daar gebruikt om de hogere productiviteit te berekenen. Voor BBL-studenten zit het loonvoordeel vooral in het netto inkomen, maar wel over de gehele carrière. Tabel 4.1 geeft zicht op de gemiddelde netto lonen van BBL-studenten tijdens de BBL-opleiding, één jaar na afstuderen en tien jaar na afstuderen. Daarnaast wordt voor dezelfde momenten het gemiddelde netto loon gegeven voor de vier alternatieven voor de BBL in het nulalternatief. Het totaal aantal personen in de vier alternatieven telt daarom op tot de 120.734 BBL-gediplomeerden in het beleidsalternatief van de BBL-opleiding. Voor de totale groep BBL-studenten ligt het netto inkomen per jaar 811 miljoen euro hoger dan voor de vier alternatieven in het nulalternatief. Daar staan het niet krijgen van studiefinanciering (in totaal 251 miljoen euro) of een uitkering (in totaal 315 miljoen euro) tegenover.

Tabel 4.1 Netto inkomen ligt door de BBL gedurende de gehele carrière hoger dan voor alternatieve opleidingen

	Tijdens de BPV	Gemiddeld inkomen één jaar na afstuderen	Gemiddeld inkomen tien jaar na afstuderen	Aantal studenten / werknemers
BBL-gediplomeerden	€ 13.790	€ 22.055	€ 27.424	120.734
<i>Alternatieven</i>				
BOL-gediplomeerden	€ 7.654*	€ 14.508	€ 24.263	41.383
Reguliere werknemers met een bedrijfs- of brancheopleiding	€ 17.578	€ 17.578	€ 25.790	36.037
Reguliere werknemers die geen opleiding volgen	€ 17.578	€ 2.446 minder**	€ 1.348 minder**	17.299
Werkzoekenden die geen opleiding volgen	€ 12.307***	€ 12.307	€ 12.307	25.561

* Inclusief studiefinanciering en studentenreisproduct.

** Door- en zij-instromers die geen opleiding volgen, verdienen het gemiddelde verschil tussen jaarloon van BBL-gediplomeerden van niveau 2 en 3 en niveau 3 en 4, minder.

*** Netto uitkering per jaar alleenstaande.

Bron: CBS Microdata en enquête leerbedrijven. De inkomens zijn de netto waarde van de inkomens gegeven in tabel 3.1. Als proxy voor bedrijfs-/brancheopleiding is de groep BBL'ers genomen die wel een opleiding heeft gevolgd, maar geen diploma heeft gehaald.

Opgemerkt kan worden dat het totale netto jaarinkomen van BOL-gediplomeerden en van werkzoekenden nauwelijks van elkaar verschilt en ook in de buurt ligt van het gemiddelde netto minimumloonniveau. Dat wordt voornamelijk verklaard doordat veel werkzaamheden van beginnende mbo-gediplomeerden nog niet het hele jaar duren (tijdelijke contracten) of relatief kleine contracten betreffen (parttimebanen), waardoor inkomen uit een uitkering een belangrijk deel vormt van het netto jaarinkomen voor deze groepen.

4.3 Lagere opleidingskosten

Leerbedrijven hebben in de enquête aangegeven dat zij gemiddeld 45 procent van het cursusgeld van BBL-studenten en gemiddeld vier procent van het lesgeld van BOL-studenten vergoeden. Het cursusgeld voor een BBL-opleiding niveau 1 en 2 bedraagt 240 euro, voor niveau 3 en 4 is dat 582 euro. Voor een BOL-opleiding bedraagt het lesgeld 1.155 euro, ongeacht het niveau.¹² Dit betekent dat de opleidingskosten voor BBL-studenten lager liggen dan voor BOL-studenten. Rekening houdend met het aantal BBL-studenten in het beleidsalternatief en het aantal dat in het nulalternatief de BOL-opleiding volgt, komen de opleidingskosten voor studenten als gevolg van de BBL-opleiding ongeveer 14 miljoen euro lager uit.

4.4 Lagere studieschuld

BBL-studenten kunnen geen aanspraak maken op studiefinanciering of een studielening, waardoor ze ook geen studieschuld opbouwen. In het nulalternatief zullen degenen die de BOL-opleiding volgen wel een studieschuld opbouwen. Voor BOL niveau 1 en 2 zijn de basisbeurs, aanvullende beurs en studentenreisproduct altijd een gift. Voor BOL niveau 3 en 4 is het een gift, mits zij een diploma behalen binnen tien jaar (prestatiebeurs). Een onderzoek van het Nibud (2015) laat zien dat zes procent van de mbo'ers de prestatiebeurs moet terugbetalen. Daarnaast geeft 17 procent van de mbo-studenten aan dat ze naast de basis- en aanvullende beurs ook nog een studielening van DUO ontvangen. De rentelasten over de terug te betalen studieschuld in het nulalternatief bedragen voor de gehele groep studenten minder dan één miljoen euro per jaar.

¹² Dit zijn bedragen voor studiejaar 2018/2019, inmiddels staan op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/vraag-en-antwoord/hoogte-lesgeld-en-cursusgeld-mbo> bedragen voor het nieuwe studiejaar.

5 Kosten en baten voor de overheid

Per saldo komen de grootste baten van de BBL-opleiding terecht bij de overheid (962 miljoen euro per jaar), ondanks de kosten voor de subsidieregeling Praktijkleren (194 miljoen euro) en de hogere bekostiging van het mbo (56 miljoen euro). Dat komt omdat er grotere inkomsten tegenover staan, met name de hogere opbrengsten uit loonbelasting en premies (356 miljoen euro), de hogere opbrengsten uit winstbelasting (116 miljoen euro), de lagere kosten voor studiefinanciering (251 miljoen euro) en de lagere kosten voor uitkeringen (315 miljoen euro).

5.1 Hogere bekostiging middelbaar beroepsonderwijs

De jaarlijkse kosten van een mbo-student bedragen volgens de begroting van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) 8.300 euro. Omdat het verzorgen van een BBL-opleiding minder arbeidsintensief is voor mbo-instellingen dan een vergelijkbare BOL-opleiding (het aantal onderwijsuren is 200 respectievelijk 613 per jaar gemiddeld), ontvangen de instellingen minder bekostiging voor een BBL-student dan voor een BOL-student. Specifiek ontvangen ze vijftig procent van het normbedrag voor een BBL'er op niveau 1 en veertig procent voor een BBL'er op niveau 2 tot en met 4. Toch ligt de totale bekostiging aan mbo-instellingen *hog*er in het beleidsalternatief mét de BBL-opleiding dan in het nulalternatief zónder BBL-opleiding, omdat door de BBL meer mensen een mbo-opleiding volgen. Het saldo komt neer op 56 miljoen euro extra bekostiging.

Vanuit de subsidieregeling Praktijkleren is in totaal 194 miljoen euro beschikbaar voor werkgevers voor het verzorgen van BPV-plekken voor BBL'ers.

5.2 Lagere kosten voor studiefinanciering

BBL'ers kunnen geen aanspraak maken op studiefinanciering of op een studentenreisproduct (OV-kaart). De BOL'ers in het nulalternatief ontvangen een basisbeurs, aanvullende beurs en studentenreisproduct ter waarde van 6.270 euro per jaar. Dit komt neer op in totaal 251 miljoen euro aan studiefinanciering die de overheid niet hoeft uit te keren doordat mensen een BBL-opleiding volgen.

In tegenstelling tot BBL'ers kunnen BOL'ers een studieschuld opbouwen door extra te lenen of door het ontvangen van een prestatiebeurs die niet wordt omgezet in een gift. De rentelasten op deze studieschuld zijn in het nulalternatief 0,4 miljoen euro per jaar. Dat bedrag wordt bespaard door het bestaan van de BBL-opleiding.

5.3 Meer inkomstenbelasting en premies

De BBL leidt tot een hogere productie en daarmee ook tot een hogere bruto loonsom, zowel via de hogere arbeidsproductiviteit als via de grotere werkgelegenheid. Die hogere bruto loonsom le-

vert de overheid ook meer belasting- en premie-inkomsten op. Uitgaande van een gemiddeld belastingtarief van 30,5 procent (OESO, 2019), levert de bijna 1,2 miljard euro aan extra bruto beloningen de staat 356 miljoen euro aan extra belastingen en premies op ten opzichte van het nulalternatief.

5.4 Lagere lasten uitkeringen en re-integratie

In het nulalternatief zonder BBL-opleiding volgt een deel van de groep BBL-studenten helemaal geen opleiding meer en zal als gevolg daarvan moeite hebben om aan werk te komen. De jaarlijkse uitkeringskosten voor deze mensen bedragen 12.307 euro. Voor de totale groep van ruim 25 duizend personen die zonder BBL-opleiding werkloos zouden zijn, bedragen de totale uitkeringslasten 315 miljoen euro. Deze lasten zijn afwezig in het beleidsalternatief met BBL-opleiding.

Naast de uitkeringslasten dalen bij een lagere werkloosheid ook de kosten voor de re-integratie van werkzoekenden naar werk. Een BBL'er die in een uitkeringssituatie terechtkomt, vindt sneller weer werk dan een BOL'er, zie Tabel 3.2. Op basis van een rapport van SEO Economisch Onderzoek over de kosten van re-integratie (Tempelman, Berden & Kok, 2010, pag. 12) kan worden berekend wat een re-integratietraject gemiddeld kost per maand. De uitgaven van UWV in 2008 aan WW re-integratietrajecten is 203 miljoen euro. Het aantal lopende en gestarte WW-trajecten is 114.200, en de gemiddelde duur van een WW-traject is acht maanden. Hieruit is op te maken dat een gemiddeld WW-traject 208 euro per maand kost in 2008, ofwel 257 per maand in 2018 wanneer rekening wordt gehouden met inflatie. Met die informatie kan worden berekend hoeveel extra re-integratiekosten er worden gemaakt door de langere zoekduur van werklozen in de afwezigheid van de BBL-opleiding. Tabel 5.1 geeft een overzicht van het alternatieve opleidingsniveau bij afwezigheid van de BBL-opleiding en hoe lang mensen in die situaties moeten zoeken naar werk wanneer ze werkloos zouden worden. De aantallen voor de vier alternatieven in het nulalternatief tellen op tot het aantal BBL-gediplomeerden in het beleidsalternatief.

Tabel 5.1 Werkhervatting vanuit een uitkering gaat sneller mét dan zonder mbo-diploma

	Duur tot baan vanuit een uitkering (in maanden)	Aantal studenten / werkenden
BBL-gediplomeerden	5,6	120.734
<i>Alternatieven</i>		
BOL-gediplomeerden	5,5	41.383
BBL-studenten zonder diploma*	7,8	36.037
Niet-gediplomeerden, werkend**	9,5	17.299
Niet-gediplomeerden, niet-werkend***	12,0	25.561

* Voormalig mbo-studenten die wel een BBL-opleiding hebben gevolgd, maar deze niet hebben afgerond met een diploma.

** Voormalig mbo-studenten die geen mbo-diploma of hoger hebben behaald maar wel werk vinden.

*** Voormalig mbo-studenten die geen mbo-diploma of hoger hebben behaald en ook geen werk vinden, zij zijn daarom 12 maanden per jaar werkloos.

Bron: CBS Microdata, zie ook Tabel 3.2.

Zonder mbo-diploma duurt het voor mensen in een uitkering langer om werk te vinden dan met mbo-diploma, waardoor er in het nulalternatief hogere kosten voor re-integratiedienstverlening

zijn. Rekening houdend met het aantal BBL'ers dat in het nulalternatief (tijdelijk) werkloos is, de duur tot werkhervatting vanuit een uitkering in Tabel 5.1, en de kosten van re-integratie per maand uit het SEO-rapport (Tempelman et al., 2010), komen die extra re-integratiekosten neer op 70 miljoen euro. Dat is dus het bedrag aan re-integratiedienstverlening dat de overheid bespaart door het bestaan van de BBL-opleiding.

5.5 Hogere inkomsten uit winstbelasting

In Hoofdstuk 3 is berekend dat de hogere bruto loonsom als gevolg van een hogere productiviteit en werkgelegenheid door de BBL-opleiding uitkomt op bijna 1,2 miljard euro. De werkelijke productie en toegevoegde waarde liggen echter hoger, omdat de productieopbrengsten van bedrijven niet alleen opgaan aan (loon)kosten. De gemiddelde bedrijfswinst is op basis van input-outputtabellen van het CBS ongeveer veertig procent. Dat houdt in dat de totale extra toegevoegde waarde door de BBL ten opzichte van het nulalternatief uitkomt op 1,6 miljard euro. Daarvan is 462 miljoen euro het bruto inkomen voor bedrijven in de vorm van winst. De winstbelasting bedraagt 25 procent, waardoor 116 miljoen euro van de extra winst als gevolg van de BBL-opleiding terecht komt bij de overheid.

5.6 Overige maatschappelijke kosten en baten

Werkende mensen hebben minder zorgkosten dan niet-werkende mensen (TNO, 2019). Meer werk zorgt voor gezondheidswinst en een besparing voor de overheid die minder zorgkosten heeft. Het zorggebruik (opname van zorg) en de zorglasten (uitgaven aan zorgpremies en zorg) naar opleidingsniveau is gegeven in Van der Horst & Ter Rele (2013). Zoals Tabel 5.2 laat zien neemt het zorggebruik af naarmate het opleidingsniveau toeneemt, en nemen de zorglasten (of zorgbijdrage) toe.

Tabel 5.2 Zorggebruik en zorgkosten liggen lager voor mensen met een mbo-diploma dan zonder een mbo-diploma

	Niveau als proxy	Zorggebruik	Zorglasten	Aantallen
BBL-gediplomeerden	Mbo/havo/vwo	€ 2.200	€ 2.900	120.734
<i>Alternatieven</i>				
BOL-gediplomeerden	Mbo/havo/vwo	€ 2.200	€ 2.900	41.838
BBL-studenten zonder diploma*	Mbo/havo/vwo	€ 2.200	€ 2.900	36.037
Niet-gediplomeerden, werkend**	Vmbo	€ 3.200	€ 2.200	17.299
Niet-gediplomeerden, niet-werkend***	Basisschool	€ 3.200	€ 1.800	25.561

* Voormalig mbo-studenten die wel een BBL-opleiding hebben gevolgd, maar deze niet hebben afgerond met een diploma.

** Voormalig mbo-studenten die geen mbo-diploma of hoger hebben behaald maar wel werk vinden.

*** Voormalig mbo-studenten die geen mbo-diploma of hoger hebben behaald en ook geen werk vinden, zij zijn daarom 12 maanden per jaar werkloos.

Bron: Van der Horst & Ter Rele (2013).

De lagere kosten van zorggebruik voor BBL-gediplomeerden als gevolg van het bestaan van de BBL-opleiding komen neer op in totaal 48 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie). Dit is een

kwantificering van de uitgespaarde particuliere zorgkosten als gevolg van de hogere gezondheid voor mensen die een BBL-opleiding hebben gedaan in plaats van een alternatieve opleiding. De corresponderende besparing op de zorgbijdrage door de overheid is 45 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie). Dit is dus een besparing op zorgkosten voor de overheid als gevolg van het bestaan van de BBL-opleiding.

Een groter aantal werklozen in het nulalternatief leidt ook tot hogere maatschappelijke kosten in termen van materiële schade en juridische kosten als gevolg van (onder andere) criminaliteit. Door de BBL daalt het aantal werkloze mensen met 25.561, wat 0,28 procent van de beroepsbevolking is in het tweede kwartaal van 2018. Levitt (2004) heeft berekend dat bij een één procentpunt daling van de werkloosheid, de maatschappelijke kosten voor schade en juridische kosten dalen met één procent. Die kosten liggen daarmee 0,28 procent lager door de BBL-opleiding in vergelijking met het nulalternatief. In 2015 bedroegen deze kosten 20,4 miljard euro.¹³ Het effect van een lagere werkloosheid door de BBL levert derhalve een maatschappelijke besparing van 60 miljoen euro per jaar op.

¹³ <https://www.criminaliteitinbeeld.nl/onderwerpen/kosten-van-criminaliteit>

6 Positief saldo van maatschappelijke kosten en baten door de BBL

Het positieve saldo van maatschappelijke baten en kosten van de BBL bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar. De grootste baat bestaat uit een bijdrage aan het nationaal inkomen van ruim 1,6 miljard euro per jaar als gevolg van een hogere arbeidsproductiviteit en werkgelegenheid door de BBL. Tegenover de extra opbrengsten staan ook extra kosten, vooral voor de begeleiding van BBL-studenten door werkgevers (422 miljoen euro per jaar).

6.1 Saldo van maatschappelijke kosten en baten

Tabel 6.1 geeft een overzicht van alle maatschappelijke kosten en baten van de BBL ten opzichte van een situatie waarin er geen BBL-opleiding bestaat (het nulalternatief). In de rijen staan de verschillende kosten- en batenposten die corresponderen met de belangrijkste effecten van de BBL. In de kolommen staan de maatschappelijke actoren die met deze kosten en baten te maken krijgen. Een positief (zwart) bedrag laat zien dat de BBL ten opzichte van het nulalternatief voor een specifieke maatschappelijke actor tot baten leidt, een negatief (rood) bedrag laat zien dat de BBL ten opzichte van het nulalternatief juist tot kosten leidt. Zo leidt de BBL-opleiding ten opzichte van het nulalternatief bij studenten tot een kostenpost voor studiefinanciering van 251 miljoen euro, omdat zij die niet krijgen als BBL-student en wel als BOL-student in het nulalternatief. Tegelijkertijd betekent de BBL-opleiding ten opzichte van het nulalternatief een besparing van 251 miljoen euro op studiefinanciering door de overheid. Dat laat zien dat de baten voor de ene maatschappelijke actor kosten vormen voor de andere maatschappelijke actor. Kosten en baten kunnen ook worden doorgegeven tussen maatschappelijke actoren. Een hogere productie (omzet) voor werkgevers wordt voor een groot deel doorgegeven in de vorm van bruto loonbetalingen aan werknemers, die een deel daarvan weer afdragen in de vorm van belasting en premies aan de overheid. Op die manier krijgen meerdere maatschappelijke actoren met verschillende kosten en baten te maken, zonder dat deze allemaal opgeteld kunnen worden om de totale maatschappelijke winst te berekenen. Een tabel zoals Tabel 6.1 voorkomt dubbeltellingen.

Elk van de kosten- en batenposten in Tabel 6.1 is aan bod gekomen en toegelicht in de hoofdstukken hiervoor. Dit hoofdstuk geeft een totaaloverzicht van de omvang van alle in beeld gebrachte kosten- en batenposten en maakt het saldo daarvan op.

Het **saldo van alle maatschappelijke kosten en baten van de BBL-opleiding** ten opzichte van het nulalternatief zonder BBL-opleiding bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar (laatste kolom, laatste regel van Tabel 6.1). De welvaart ligt in Nederland dus bijna 1,4 miljard euro hoger met de BBL-opleiding dan zonder.

De grootste bijdrage aan de maatschappelijke welvaart door de BBL-opleiding zit in de hogere toegevoegde waarde (productie) en daarmee een **hoger nationaal inkomen** met ruim 1,6 miljard euro per jaar (eerste kolom, eerste regel van Tabel 6.1). Die hogere productie komt gedeeltelijk voort uit een hogere arbeidsproductiviteit als gevolg van meer opgebouwde kennis en ervaring door BBL-gediplomeerden, gedeeltelijk uit een hogere werkgelegenheid als gevolg van de BBL-opleiding.

Het hogere nationaal inkomen komt terecht als **extra netto looninkomsten** bij BBL-gediplomeerden (811 miljoen euro, tweede kolom, tweede regel), als **extra loonbelasting en premies** bij de overheid (356 miljoen euro, vierde kolom, tweede regel), als **extra winstbelasting** bij de overheid (116 miljoen, vierde kolom, zesde regel) en als een **hogere netto winst** bij werkgevers (462 miljoen euro, verschil tussen de extra toegevoegde waarde en al deze posten).

Tabel 6.1 Het saldo van maatschappelijke kosten en baten van de BBL-opleiding ten opzichte van het nulalternatief zonder BBL-opleiding bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 1.629				+ € 1.629
Inzet personeel	- € 1.167	+ € 811		+ € 356	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 1				+ € 1
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 116			+ € 116	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	+ € 29	+ € 14	+ € 42		+ € 84
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		- € 315		+ € 315	€ 0
Re-integratie				+ € 70	+ € 70
Gezondheid & welzijn		+ € 48		+ € 45	+ € 94
Criminaliteit				+ € 60	+ € 60
Totaal	+ € 124	+ € 308	€ 0	+ € 962	+ € 1.393

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Tegenover de extra opbrengsten voor werkgevers staan ook aanzienlijke extra kosten, vooral voor de **begeleiding van BBL-studenten** door medewerkers bij (leer)bedrijven (422 miljoen euro, eerste kolom, derde regel). De extra kosten voor werkgevers worden gedeeltelijk gecompenseerd door een subsidie van 194 miljoen euro uit de subsidieregeling Praktijkleren (eerste kolom, vijfde regel) betaald door de overheid (vierde kolom, vijfde regel). Verder bestaan er nog sectorale subsidies voor de BBL-opleiding, maar deze kosten het bedrijfsleven net zoveel als dat ze opleveren, waardoor ze wegvallen in een maatschappelijke kosten-batenanalyse. Het geheel van subsidieregelingen zorgt wel voor extra administratiekosten voor het bedrijfsleven van naar schatting 25 miljoen euro (eerste kolom, zevende regel). Tot slot besparen bedrijven als gevolg van de BBL op de kosten voor alternatieve opleidingen (29 miljoen euro, eerste kolom, achtste regel). Per saldo heeft het bedrijfsleven een positief resultaat van 124 miljoen euro per jaar door het bestaan van de BBL-opleiding (eerste kolom, laatste regel).

Ook **de groep BBL-studenten heeft baat bij het bestaan van de BBL-opleiding**. Dat is vanzelfsprekend, omdat zij anders waarschijnlijk andere keuzes zouden maken. Het voordeel is met 308 miljoen euro per jaar aanzienlijk (tweede kolom, laatste regel). Dat voordeel zit met name in de (extra) netto looninkomsten van 811 miljoen euro per jaar die zij zonder BBL-plaatsen niet

zouden verdienen. Het gaat daarbij om de gemiddelde extra jaarinkomsten op langere termijn, omdat die vooral zitten in de jaren na de BBL-opleiding. Tijdens de opleiding liggen de inkomsten lager dan voor reguliere werknemers die soortgelijke werkzaamheden uitvoeren. Tegenover de extra netto looninkomsten staat het verlies aan studiefinanciering (251 miljoen euro, tweede kolom, negende regel) voor de BBL-studenten die in het nulalternatief de BOL-opleiding zouden doen en het verlies aan inkomsten uit een uitkering (315 miljoen euro, tweede kolom, twaalfde regel) voor de BBL-studenten die in het nulalternatief werkloos zouden zijn. Het saldo voor de gehele groep BBL-studenten blijft echter positief (308 miljoen euro), mede door de lagere opleidingskosten voor de BBL-opleiding dan zonder BBL-opleiding (14 miljoen euro, tweede kolom, achtste regel) en de lagere zorgkosten als gevolg van een gemiddeld betere gezondheid (48 miljoen euro, tweede kolom, veertiende regel).

Mbo-instellingen hebben door de BBL-opleiding hogere begeleidingskosten (98 miljoen euro, derde kolom, derde regel), maar tegelijkertijd ook lagere opleidingskosten (42 miljoen euro, derde kolom, achtste regel). Het negatieve saldo van 56 miljoen euro wordt door de overheid gecompenseerd via de bekostiging van het mbo.

Per saldo komen **de grootste baten van de BBL-opleiding terecht bij de overheid** (962 miljoen euro, vierde kolom, laatste regel), ondanks de kosten voor de subsidieregeling Praktijkleren (194 miljoen euro) en de hogere bekostiging van het mbo (56 miljoen euro). Dat komt omdat er grote inkomsten tegenover staan, met name de hogere opbrengsten uit loonbelasting en premies (356 miljoen euro), de hogere opbrengsten uit de winstbelasting (116 miljoen euro), de lagere kosten voor studiefinanciering (251 miljoen euro) en de lagere kosten voor uitkeringen (315 miljoen euro). Kleinere voordelen voor de overheid betreffen lagere kosten voor re-integratiedienstverlening (70 miljoen euro), lagere zorgkosten (45 miljoen euro) en lagere maatschappelijke kosten voor bijvoorbeeld criminaliteit (60 miljoen euro).

6.2 Antwoord op onderzoeksvragen en discussie

De subsidieregeling Praktijkleren ondersteunt investeringen door het bedrijfsleven in praktijkleerplaatsen voor de BBL. Die ondersteuning kan economisch worden beargumenteerd wanneer de opbrengsten van deze investeringen in de BBL deels buiten het bedrijfsleven terechtkomen. In dat geval kan de overheid het bedrijfsleven vanuit de maatschappelijke opbrengsten compenseren voor de gemaakte kosten via een subsidieregeling. Voor een economische onderbouwing is in dit rapport gekeken naar de maatschappelijke kosten en baten van de BBL en bij wie de kosten en baten van de BBL terechtkomen. Daarmee kunnen de drie onderzoeksvragen uit Hoofdstuk 1 worden beantwoord

Wat zijn de maatschappelijke kosten en baten van de BBL?

Het saldo van maatschappelijke kosten en baten van de BBL-opleiding bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar. De baten zitten vooral in een hogere productie door de ontwikkeling van meer kennis en vaardigheden bij BBL-studenten dan in het nulalternatief zonder BBL-opleiding, waardoor zowel de arbeidsproductiviteit als de werkgelegenheid hoger liggen. Andere substantiële baten zitten in een besparing op re-integratiedienstverlening door de lagere werkloosheid en een besparing op zorgkosten door een gemiddeld betere gezondheid. Tegenover die baten staan vooral hogere kosten voor de begeleiding van BBL-studenten door medewerkers van leerbedrijven en – in mindere

mate – door mbo-instellingen. Die begeleidingskosten liggen aanzienlijk hoger dan de kosten voor alternatieve vormen van opleiding en training, inclusief de begeleiding daarbij.

Welk deel van de kosten en welk deel van de baten komt voor rekening van werkgevers, studenten, mbo-instellingen en de overheid?

Vrijwel alle maatschappelijke partijen profiteren van het bestaan van de BBL-opleiding, zowel werkgevers, BBL-studenten als de overheid. Mbo-instellingen hebben wel hogere kosten door de BBL-opleiding dan zonder de BBL-opleiding, maar deze worden gecompenseerd via een hogere bekostiging door de overheid. Ook inclusief deze bekostiging en inclusief de subsidieregeling Praktijkleren is het de overheid die het meeste profijt heeft van de BBL-opleiding: 962 miljoen euro op een totaal van 1.395 miljoen euro (69 procent). Dat komt vooral door hogere opbrengsten uit loonbelasting en premies (356 miljoen euro), hogere opbrengsten uit winstbelasting (116 miljoen euro), lagere kosten voor studiefinanciering (251 miljoen euro) en lagere kosten voor uitkeringen (315 miljoen euro). BBL-studenten hebben gedurende hun carrière gemiddeld meer netto inkomsten door het BBL-diploma en kennen ondanks het mislopen van studiefinanciering en uitkeringen uit het nulalternatief een jaarlijks voordeel van gemiddeld 308 miljoen euro (22 procent van het totale saldo). In verhouding daarmee profiteert het bedrijfsleven het minst van de BBL-opleiding, namelijk 124 miljoen euro per jaar (negen procent van het totale saldo). Dat komt omdat tegenover een hogere productie en winst substantiële kosten voor de begeleiding van BBL-studenten staan.

Zijn er economische argumenten te geven om investeringen in de BBL te financieren vanuit de overheid, oftewel door de belastingbetaler?

Gezien de verdeling van kosten en baten over de verschillende maatschappelijke partijen zoals hierboven beschreven, is er alle reden om de BBL-opleiding te financieren of subsidiëren vanuit de overheid. De baten van de BBL-opleiding wegen voor de overheid ruimschoots op tegen de kosten ervan. Op dit moment worden de grootste kosten van de BBL-opleiding, namelijk die voor de begeleiding van BBL-studenten, gedragen door het bedrijfsleven (de leerbedrijven), terwijl de grootste opbrengsten terechtkomen bij de overheid en in iets mindere mate bij de BBL-studenten, die ook belastingbetaler zijn. Die scheve verdeling kan aanleiding zijn om de subsidieregeling Praktijkleren uit te breiden, zodat er voor bedrijven een prikkel is om meer BBL-plaatsen te creëren en daarmee de maatschappelijke baten verder te vergroten. Versobering van de subsidieregeling Praktijkleren zorgt voor een prikkel voor het bedrijfsleven om juist minder BBL-plaatsen aan te bieden, waarbij het effect van schaalvoordelen nog niet eens is meegerekend. Wanneer die schaalvoordelen in het aanbieden van BBL-plaatsen een grote rol spelen, kan het al snel niet meer haalbaar zijn om bij een versobering van de subsidieregeling Praktijkleren nog BBL-plaatsen aan te bieden. Wanneer de totale omvang van de regeling voor BBL-plaatsen onder de 124 miljoen euro komt, is het voor het bedrijfsleven als geheel in elk geval niet meer lonend om nog BBL-plaatsen aan te bieden. Afschaffing van de subsidieregeling Praktijkleren zou bedrijven stimuleren om naar goedkopere vormen van opleiden te zoeken, die maatschappelijk minder opbrengen.

7 Gevoeligheidsanalyses

Gevoeligheidsanalyses laten zien wat de invloed is van gemaakte veronderstellingen in de kosten-batenanalyse op de berekende kosten en baten van de BBL. Specifiek wordt gekeken naar veronderstellingen ten aanzien van het aantal BBL-studenten dat in het nulalternatief een opleiding volgt, de hoogte van het looninkomen dat ze daarmee over de levensloop verdienen en de hoeveelheid begeleiding bij bedrijven die ze daarbij krijgen. Vrijwel alle doorgerekende varianten laten zien dat het saldo van maatschappelijke kosten en baten van de BBL positief is, variërend van -20 miljoen tot +1.476 miljoen euro. In het basisscenario is dat 1.393 miljoen euro.

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van een doorrekening van varianten van de maatschappelijke kosten-batenanalyse voor de BBL-opleiding, waarbij steeds bepaalde veronderstellingen worden gevarieerd. Daarmee kan worden achterhaald welke veronderstellingen in de berekeningen de grootste invloed hebben op het eindresultaat.

Meer bedrijfsopleidingen

De aanname dat slechts een deel van de BBL-studenten in het nulalternatief niet langer een opleiding volgt, wordt in deze variant aangepast door deze groep in zijn geheel toe te wijzen aan een bedrijfs- of brancheopleiding. Dat is een optimistische inschatting, omdat niet alle BBL-studenten in staat of gemotiveerd zullen zijn om een bedrijfsopleiding te volgen, bijvoorbeeld omdat daarvoor eerst werk moet worden gevonden en een bedrijfsopleiding minder begeleiding biedt dan een BBL-opleiding. Door deze optimistische veronderstelling wordt een groter deel van de groep BBL-studenten ook in het nulalternatief productief tegen relatief geringe opleidingskosten. Daardoor verdwijnt het positieve maatschappelijke saldo van de BBL-opleiding, zie Tabel 7.1.

Deze variant laat zien dat wanneer de BBL-opleiding door het bedrijfsleven wordt vervangen door een goedkoper alternatief, zowel de kosten als baten ongeveer evenredig dalen.

Hoger loon voor reguliere werknemers

In de tweede variant wordt de veronderstelling genuanceerd dat vergelijkbare reguliere werknemers zonder BBL-opleiding het loonniveau hebben van iemand die wel aan een BBL-opleiding is begonnen, maar deze niet heeft afgerond met een diploma. Voor deze uitvallers geldt mogelijk dat ze minder talent of motivatie hebben om de BBL af te ronden, waardoor ook hun arbeidsproductiviteit lager dan gemiddeld zal liggen (selectie). Een BBL-student die in het nulalternatief geen BBL-diploma kan halen omdat de opleiding niet bestaat, is daar mogelijk niet goed mee vergelijkbaar. Daarom wordt in deze variant verondersteld dat het inkomen van een BBL-student in het nulalternatief niet gelijk is aan een werknemer die de BBL-opleiding niet heeft afgemaakt, maar precies tussen het inkomen ligt van iemand die de BBL afmaakt en iemand die uitvalt uit de BBL. Die aanpassing heeft een marginaal effect op de uitkomsten: het positieve saldo van maatschappelijke kosten en baten daalt van 1.393 naar 1.359 miljoen euro per jaar, zie Tabel 7.2.

Tabel 7.1 Het saldo van kosten en baten van de BBL-opleiding wordt negatief wanneer wordt aangenomen dat iedereen in het nulalternatief een bedrijfsopleiding krijgt

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 270				+ € 270
Inzet personeel	- € 194	+ € 135		+ € 59	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 4				+ € 4
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 19			+ € 19	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	+ € 186	+ € 14	+ € 42		+ € 241
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		€ 0		€ 0	€ 0
Re-integratie				+ € 9	+ € 9
Gezondheid & welzijn		€ 0		€ 0	€ 0
Criminaliteit				€ 0	€ 0
Totaal	- € 5	- € 102	€ 0	+ € 87	- € 20

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Tabel 7.2 Het saldo van kosten en baten van de BBL-opleiding ligt marginaal lager wanneer wordt aangenomen dat zonder een BBL-diploma het looninkomen hoger ligt

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 1.594				+ € 1.594
Inzet personeel	- € 1.142	+ € 794		+ € 348	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 1				+ € 1
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 113			+ € 113	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	+ € 29	+ € 14	+ € 42		+ € 84
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		- € 315		+ € 315	€ 0
Re-integratie				+ € 70	+ € 70
Gezondheid & welzijn		+ € 48		+ € 45	+ € 94
Criminaliteit				+ € 60	+ € 60
Totaal	+ € 117	+ € 291	€ 0	+ € 952	+ € 1.359

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Vergelijkbaar loon reguliere werknemers en BBL

Vanwege de geringe effecten in de tweede variant, wordt in deze derde gevoeligheidsanalyse verondersteld dat het loon van vergelijkbare reguliere werknemers zonder BBL-opleiding volledig gelijk is aan dat van BBL-gediplomeerden gedurende de gehele carrière. Ook nu blijken de effecten marginaal, aangezien de baten van de BBL dalen van 1.393 naar 1.319 miljoen euro, zie Tabel 7.3. Dat laat zien dat selectie-effecten, ofwel het feit dat BBL-gediplomeerden slecht vergelijkbaar zouden zijn met BBL-studenten die de BBL niet afmaken, een zeer beperkte invloed hebben op de berekening van maatschappelijke kosten en baten van de BBL.

Tabel 7.3 Het saldo van kosten en baten van de BBL-opleiding ligt lager wanneer wordt aangenomen dat zonder een BBL-diploma het looninkomen vergelijkbaar is

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 1.554				+ € 1.554
Inzet personeel	- € 1.113	+ € 774		+ € 340	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 1				+ € 1
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 110			+ € 110	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	+ € 29	+ € 14	+ € 42		+ € 84
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		- € 315		+ € 314	€ 0
Re-integratie				+ € 70	+ € 70
Gezondheid & welzijn		+ € 48		+ € 45	+ € 94
Criminaliteit				+ € 60	+ € 60
Totaal	+ € 108	+ € 271	€ 0	+ € 940	+ € 1.319

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Begeleidingskosten bedrijfsopleiding gelijk aan nul

In het basisscenario wordt verondersteld dat de begeleidingskosten voor een werknemer in een bedrijfsopleiding de helft bedragen van de begeleidingskosten voor een BBL-student. De begeleidingskosten voor werknemers met een bedrijfsopleiding kwamen niet expliciet naar voren in de enquête onder leerbedrijven en konden ook in de extra gehouden interviews met de brancheorganisaties niet goed worden vastgesteld. De inschatting als de helft van de begeleidingskosten voor BBL-studenten is gedaan uit praktische overwegingen, omdat het niet plausibel lijkt dat werknemers met een bedrijfsopleiding helemaal geen begeleiding op de werkvloer krijgen. In deze vierde variant wordt de invloed van die laatste aanname getoetst door te veronderstellen dat de begeleidingskosten van werknemers die een bedrijfsopleiding doen gelijk zijn aan nul. Door die veronderstelling worden bedrijfsopleidingen relatief goedkoop en de BBL-opleiding relatief duur. Als gevolg daarvan daalt het saldo van maatschappelijke baten door de BBL van 1.393 naar 1.311 miljoen euro, zie Tabel 7.4. De hoogte van de begeleidingskosten voor werknemers die een bedrijfsopleiding volgen, heeft daarmee maar een beperkte invloed op het totale saldo van maatschappelijke kosten en baten.

Tabel 7.4 Het saldo van kosten en baten van de BBL-opleiding ligt lager wanneer wordt aangenomen dat werknemers die een bedrijfsopleiding volgen geen begeleiding krijgen

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 1.629				+ € 1.629
Inzet personeel	- € 1.167	+ € 811		+ € 356	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 1				+ € 1
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 116			+ € 116	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	- € 53	+ € 14	+ € 42		+ € 2
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		- € 315		+ € 315	€ 0
Re-integratie				+ € 70	+ € 70
Gezondheid & welzijn		+ € 48		+ € 45	+ € 94
Criminaliteit				+ € 60	+ € 60
Totaal	+ € 42	+ € 308	€ 0	+ € 962	+ € 1.311

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Begeleidingskosten bedrijfsopleiding gelijk aan BBL

Omgekeerd kan ook worden verondersteld dat de begeleidingskosten voor een werknemer in een bedrijfsopleiding gelijk zijn aan de begeleidingskosten van een BBL-student, zeker wanneer het een volwaardig substituut moet zijn voor de BBL-opleiding in het nulalternatief. Als gevolg daarvan stijgt het saldo van maatschappelijke baten door de BBL van 1.393 naar 1.476 miljoen euro, zie Tabel 7.5. Dat laat zien dat de BBL-opleiding substantiële maatschappelijke baten heeft, die de kosten van de extra begeleiding ruim overstijgen.

Tabel 7.5 Het saldo van kosten en baten van de BBL-opleiding ligt hoger wanneer wordt aangenomen dat werknemers die een bedrijfsopleiding volgen een soortgelijke begeleiding krijgen als BBL-studenten

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 1.629				+ € 1.629
Inzet personeel	- € 1.167	+ € 811		+ € 356	€ 0
Begeleiding	- € 422		- € 98		- € 520
Werving en selectie	+ € 1				+ € 1
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 116			+ € 116	€ 0
Administratie	- € 25				- € 25
Opleiding	+ € 112	+ € 14	+ € 42		+ € 167
Studiefinanciering		- € 251		+ € 251	€ 0
Rente studieschuld		+ € 0		- € 0	€ 0
Bekostiging onderwijs			+ € 56	- € 56	€ 0
Uitkeringen		- € 315		+ € 315	€ 0
Re-integratie				+ € 70	+ € 70
Gezondheid & welzijn		+ € 48		+ € 45	+ € 94
Criminaliteit				+ € 60	+ € 60
Totaal	+ € 206	+ € 308	€ 0	+ € 962	+ € 1.476

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Iedereen een BOL-opleiding

De BOL wordt in het basisscenario slechts in 35 procent van de gevallen als alternatief gezien voor de BBL-opleiding, omdat niet alle BBL-studenten geschikt zijn om de BOL te volgen, hetzij door het theoretische karakter van de BOL, hetzij door het gebrek aan looninkomen. Toch komt de BOL inhoudelijk vaak het dichtst in de buurt van de BBL-opleiding en zal deze mogelijk inhoudelijk richting de BBL opschuiven wanneer die laatste niet meer zou bestaan. In deze laatste gevoeligheidsanalyse wordt daarom verondersteld dat de BOL voor alle BBL-studenten een goed alternatief is in het nulalternatief, dus dat alle BBL-studenten in het nulalternatief de BOL-opleiding gaan volgen. In dat geval daalt het positieve saldo van maatschappelijke kosten en baten door de BBL van 1.393 naar 1.025 miljoen euro per jaar, zie Tabel 7.6. Dat bedrag kan verder dalen wanneer ook de verdiensten van BOL-gediplomeerden zouden stijgen door de meer praktische vormgeving van de BOL. Het is echter vooral het leren op de werkplek met begeleiding door het leerbedrijf dat zorgt voor de gunstige positieve baten van de BBL.

Tabel 7.6 Het saldo van kosten en baten van de BBL-opleiding ligt lager wanneer wordt aangenomen dat *alle* BBL-studenten in het nulalternatief de BOL zouden doen

	Werkgevers / leerbedrijven	BBL- studenten	Mbo- instellingen	Overheid	Totaal
Productie / toegevoegde waarde	+ € 558				+ € 558
Inzet personeel	- € 400	+ € 278		+ € 122	€ 0
Begeleiding	- € 176		- € 806		- € 982
Werving en selectie	+ € 15				+ € 15
Subsidies	+ € 194			- € 194	€ 0
Belastingen	- € 40			+ € 40	€ 0
Administratie	+ € 14				+ € 14
Opleiding	- € 85	+ € 101	+ € 1.404		+ € 1.420
Studiefinanciering		- € 724		+ € 724	€ 0
Rente studieschuld		+ € 1		- € 1	€ 0
Bekostiging onderwijs			- € 598	+ € 598	€ 0
Uitkeringen		€ 0		€ 0	€ 0
Re-integratie				- € 1	- € 1
Gezondheid & welzijn		€ 0		€ 0	€ 0
Criminaliteit				€ 0	€ 0
Totaal	+ € 81	- € 344	€ 0	+ € 1.289	+ € 1.025

Bron: Berekeningen op basis van CBS Microdata en enquête onder leerbedrijven, bedragen in miljoenen euro's.

Literatuur

- CPB (2018). Kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg in het mbo. Den Haag: Centraal Planbureau (CPB).
- Detmar, B., & de Vries, I.E.M. (2009). Beroepspraktijkvorming in het MBO. Amsterdam: Dijk12.
- Donker van Heel, P.A., R. Legerstee en M.A. van der Ende (2008). Veranderingen in wervingsgedrag van werkgevers, in: *ESB*, Jaargang 93, nr. 4543, 19 september 2008.
- Levitt, S. D. (2004). Understanding why crime fell in the 1990s: Four factors that explain the decline and six that do not. *Journal of Economic perspectives*, 18(1), 163-190.
- Nibud (2015). Mbo'ers in geldzaken 2015. Utrecht: Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud).
- OESO (2019). Taxing Wages 2018. Parijs: OECD Publishing.
- Romijn, G., & Renes, G. (2013). Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse. Den Haag: Centraal Planbureau (CPB).
- Tempelman, C., Berden, C.D.A.M., & Kok, L.M. (2010). Kosten en resultaten van re-integratie. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- TNO (2019). Arbobalans 2018: Kwaliteit van de arbeid, effecten en maatregelen in Nederland. Den Haag: De Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek.
- Van der Horst, A., & ter Rele, H. (2013). De prijs van gelijke zorg. Den Haag: Centraal Planbureau (CPB).

Bijlage A Verantwoording berekeningen

In deze bijlage staan berekeningen die ten grondslag liggen aan de kosten- en baten zoals weergegeven in Tabel 6.1. Deze kosten en baten geven het verschil weer tussen een wereld mét de BBL (beleidsalternatief) ten opzichte van een wereld zónder de BBL (nulalternatief).

Productie/toegevoegde waarde

Door een grotere inzet van personeel neemt de productie van bedrijven toe. Door de hogere productie neemt de loonsom toe met 1.166,8 miljoen euro (zie Inzet personeel, hieronder). Bovenop deze toename komt een winstmarge van 39,6 procent, waardoor de toegevoegde waarde $1.116,8 \times 1,396 = 1.628,9$ miljoen euro hoger ligt.¹⁴

Inzet personeel

De hogere loonsom komt voort uit inkomensverschillen over de levensloop die afhankelijk zijn van het opleidingsniveau. Zonder de BBL-opleiding zijn BBL'ers aangewezen op de BOL of bedrijfs-/brancheopleidingen om een diploma te halen. Zoals Tabel A.1 laat zien, verdienen BBL'ers direct na afstuderen meer dan BOL'ers of dan werknemers die wel met de BBL-opleiding zijn begonnen, maar deze niet hebben afgemaakt. Die laatste groep geldt als proxy voor de groep die een bedrijfs-/brancheopleiding zou doen als er geen BBL zou zijn. Voor de BBL'ers voor wie de BOL of bedrijfs-/brancheopleidingen geen mogelijkheid is, betekent geen BBL ook geen (hogere) opleiding(sniveau). Door- en zij-instromers gebruiken de BBL om een mbo-diploma van een hoger niveau te bereiken. Het hogere inkomen dat zij hierdoor verdienen, is gesteld op het gemiddelde inkomensverschil tussen BBL-gediplomeerd niveau 2 en 3 en tussen niveau 3 en 4. Dit vormt de gemiddelde 'sprong' die door- en zij-instromers maken als ze een BBL-opleiding succesvol afronden. Geen opleiding kan ook betekenen dat men niet aan het werk komt. In dat geval ontvangen mensen een bijstandsuitkering. Tabel A.1 vat de inkomensverschillen tussen de BBL-opleiding en de alternatieve opleidingsvormen samen.

¹⁴ Zie CBS Statline (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/>).

Tabel A.1 Inkomens en inkomensverschillen over de levensloop

	Tijdens de BPV	Gemiddeld salaris één jaar na afstuderen	Gemiddeld salaris tien jaar na afstuderen	Aantal studenten / werkenden
BBL-ge diplomaerden	€ 19.813	€ 31.688	€ 39.403	120.734
<i>Alternatieven</i>				
BOL-ge diplomaerden	€ 1.383	€ 20.845	€ 34.860	41.838
Werknemers met een bedrijfs- of brancheopleiding	€ 25.256	€ 25.256	€ 37.054	36.037
Werknemers zonder opleiding	-	-	-	17.299
Niet werkend zonder opleiding	€ 0*	€ 0*	€ 0*	25.561
<i>Verskil met BBL-loon</i>				
BOL-ge diplomaerden	- €18.430	- € 10.843	- € 4.543	41.838
Werknemers met een bedrijfs- of brancheopleiding	+ € 5.443	- € 6.432	- € 2.349	36.037
Werknemers zonder opleiding	+ € 5.443	- € 3.515**	- € 1.937**	17.299
Niet werkend zonder opleiding	- € 19.813	- € 31.688	- € 39.403	25.561

* In plaats van een looninkomen ontvangen mensen een uitkering.

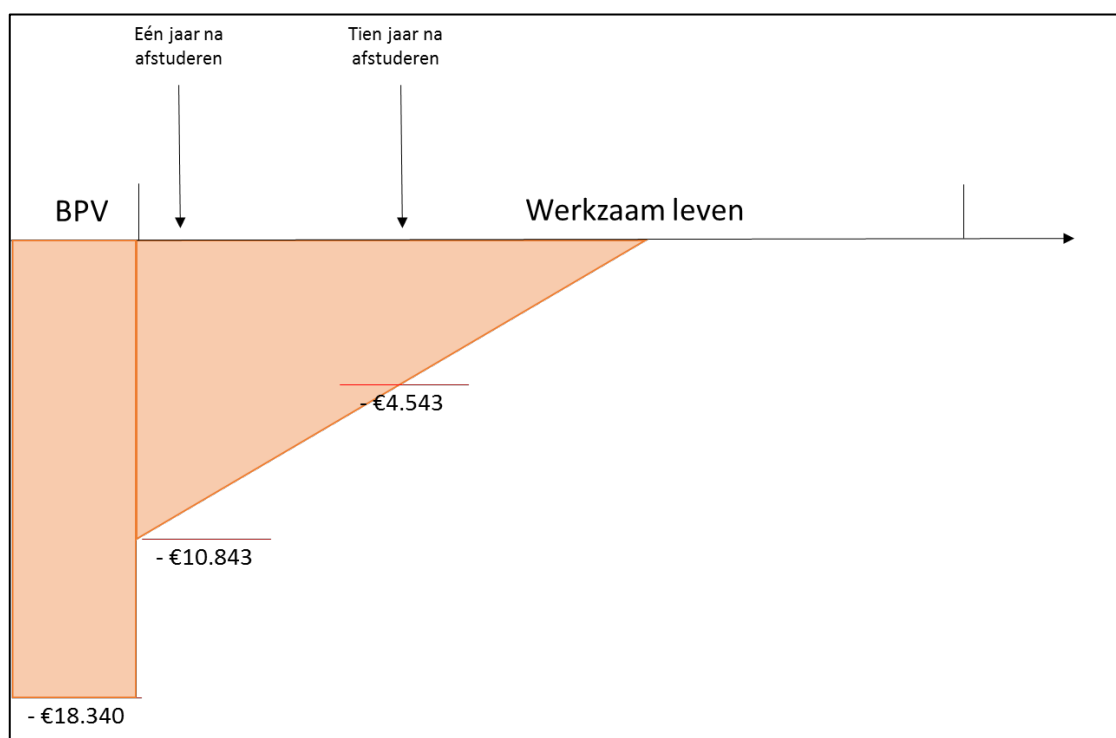
** De inkomensverschillen voor de groep 'werknemers zonder opleiding' worden bepaald aan de hand van het gemiddelde loonverschil tussen BBL-ge diplomaerden niveau 2 en 3 en niveau 3 en 4, één jaar en tien jaar na afstuderen.

Bron: CBS Microdata en enquête leerbedrijven. Zie Tabel 3.1 voor een verantwoording van de gegevens

Om het inkomensverschil over de levensloop te bepalen, moeten de inkomensverschillen per jaar worden opgeteld. Dit wordt benaderd door van een simpel, lineaire ontwikkeling van het looninkomen uit te gaan. In Figuur A.1 wordt dat grafisch weergegeven. Als voorbeeld wordt de BOL als alternatief voor de BBL weergegeven. Eenzelfde figuur kan ook voor de andere alternatieven gemaakt worden. Tijdens de BPV verdient een BOL'er een stagevergoeding die 18.340 euro lager is dan die van een BBL'er. Na het behalen van een diploma laat Tabel A.1 zien dat een BOL'er één jaar na afstuderen 10.843 euro minder verdient, en 4.543 euro minder na tien jaar. Als deze lineaire trend wordt doorgetrokken, dan blijkt dat na 15,5 jaar werken een BOL'er evenveel verdient als een BBL'er. Het totale loonverschil over de levensloop tussen een BOL'er en een BBL'er is gelijk aan het oranje oppervlak.

Het extra inkomen over de levensloop (oranje oppervlak uit Figuur A.1) van BBL'ers ten opzichte van de alternatieven is gegeven in Tabel A.2. De groep die zonder BBL niet werkt, zorgt voor veel extra productie in het BBL-scenario. Het vermenigvuldigen van het extra inkomen per alternatief met de aantallen van het alternatief levert een toename van 49 miljard euro op. Uitgaande van een arbeidsleven van 42 jaar, komt dit neer op **1.166,8 miljoen** euro per jaar aan extra looninkomen.

Figuur A.1 Het oranje oppervlak geeft het inkomensverschil weer tussen BBL en BOL

Bron: CBS Microdata en enquête leerbedrijven. Vergelijkbare figuren kunnen voor BBL vs. Bedrijfs-/branche-opleiding, BBL vs. Geen opleiding, wel werk en BBL vs. Geen opleiding, geen werk gemaakt worden.

Tabel A.2 Het extra inkomen over de levensloop is in de tweede kolom weergegeven

	Extra inkomen levensloop	Aantallen
BBL t.o.v.		
<i>Alternatief</i>		
BOL	€ 139.100	41.838
Bedrijfs-/brancheopleidingen	€ 29.300	36.037
Geen opleiding volgend, wel werk	€ 19.000	17,299
Geen opleiding volgend, geen werk	€ 1.635.400	25.561
Totaal extra inkomen	€ 49.005.554.669	
Totaal extra inkomen per jaar	€ 1.166.798.600	

Een deel van het extra inkomen wordt afgeroomd door de overheid via de inkomstenbelasting en sociale premies. De gemiddelde belastingvoet is volgens de OESO 30,5 procent in 2018 (OESO, 2019). Netto houden studenten dus **810,9 miljoen** euro over, en de overheid ontvangt **355,9 miljoen** euro.

Begeleiding

In Tabel A.3 zijn de enquêteresultaten met betrekking tot de begeleiding van BOL'ers en BBL'ers samengevat. Het betreffen gemiddelde en gewogen resultaten. De jaarlijkse kosten van begeleiding

zijn gebaseerd op het aantal uur begeleiding maal het uurtarief van begeleiders maal het aantal weken van begeleiding. Voor BOL'ers is uitgegaan van één dag per week stage, waarmee ze gemiddeld 36,7 weken stage lopen.

Tabel A.3 Begeleidingskosten volgens leerbedrijven

	Uren begeleiding per student per week	Uurtarief van begeleiders	Duur van de BPV	Jaarlijkse kosten van begeleiding per student	Aantallen
BBL	6,1	€ 16,7	45 werkweken	€ 4.571	120.734
<i>Alternatief</i>					
BOL	5,2	€ 16,3	36,7 dagen	€ 3.112	41.838

Bron: Enquête leerbedrijven. Zelfde tabel als Tabel 3.3.

Werkgevers

De totale kosten bedragen $4.571 \text{ euro} \times 120.734 = 551,9$ miljoen euro in een wereld met BBL en $3.112 \text{ euro} \times 41.838 = 130,2$ miljoen euro in een wereld zonder BBL. De begeleidingskosten voor werkgevers bedragen dus netto $551,9 - 130,2 = \mathbf{421,7 \text{ miljoen}}$ euro.

Mbo-instellingen

Mbo-instellingen besparen 41,7 miljoen euro op de inzet van onderwijs voor BOL-studenten door het bestaan van de BBL-opleiding. Daarentegen zijn ze wel 97,7 miljoen euro extra aan begeleiding aan BBL-studenten kwijt. Het negatieve saldo van 56,1 miljoen euro wordt gecompenseerd door de overheid in de vorm van extra bekostiging.

Werving en selectie

De kosten voor werving en selectie zijn in de enquête bij leerbedrijven uitgevraagd. De gemiddelde uren per BBL'er, BOL'er of reguliere werknemer zijn weergegeven in Tabel A.4 in de tweede kolom. De totale uren voor werving en selectie vermenigvuldigd met de uren per BBL'er en met het aantal BBL'ers (laatste kolom), zo ook bij BOL en regulier. Omdat niet iedere BBL'er een vast contract aangeboden krijgt, moeten de totale uren worden opgehoogd. Dit is gebeurd door de totalen uit de derde kolom te delen door het percentage dat doorstroomt naar een vast contract. Deze gecorrigeerde uren worden uitgevoerd door een medewerker met een uurloon gelijk aan dat van een begeleider (16,7 euro). De totale kosten komen uit op $16,7 \text{ euro} \times 1.090.800 = 18,2$ miljoen euro voor de BBL, en $16,7 \text{ euro} \times (682.800 + 449.000) = 18,9$ miljoen euro. Het verschil is dus een besparing van **0,7 miljoen** euro door de BBL. Let op dat de uren afgerond zijn.

Subsidies

Het totale budget beschikbaar voor mbo vanuit de subsidieregeling Praktijkleren bedroeg **193,9 miljoen** euro in 2018. Dit bedrag gaat van de overheid naar werkgevers. De gemiddelde subsidie per BBL'er bedroeg $193,9 \text{ miljoen} / 120.734 = 1.606$ euro.

Tabel A.4 Kosten voor werving en selectie volgens leerbedrijven

	Uren werving en selectie per student /werknemer	Totale uren werving en selectie	Aandeel doorstroom naar vast contract	Totale uren gecorrigeerd	Aantallen
BBL	5,71*	689.400	63%	1.090.800	120.734
<i>Alternatief</i>					
BOL	5,01*	209.600	31%	682.800	41.838
Regulier	5,06	269.900	60%	449.000	53.335

Bron: Enquête leerbedrijven. * Bij BBL en BOL zijn ook 2,16 uren per student meegerekend besteed aan algemene activiteiten rondom werving en selectie zoals contact met mbo-instellingen, verzorgen van gastlessen etc.

Belastingen

De toegenomen productie leidt tot meer winst voor bedrijven. Over deze winst ontvangt de overheid vennootschapsbelasting ter waarde van 25 procent. De winst bedraagt $1.628,9 - 1.166,8 = 462,1$ miljoen euro (zie Productie/toegevoegde waarde). 25 procent daarvan is **115,5 miljoen** euro.

Administratie

Leerbedrijven hebben aangegeven gemiddeld 22,6 uur per jaar kwijt te zijn aan de administratie van de subsidies voor BBL'ers, tegenover 29,8 uur per jaar voor BOL'ers. Uitgaande van een uurloon gelijk aan die van een begeleider (16,7 euro) en rekening houdend met de aantallen BBL'ers en BOL'ers in beide scenario's, komen de kosten voor administratie uit op $16,7 \text{ euro} \times 22,6 \text{ uur} \times 120.734 = 45,5$ miljoen euro in het BBL scenario en $16,7 \text{ euro} \times 29,8 \text{ uur} \times 41.838 = 20,8$ miljoen euro. Netto zijn de administratiekosten voor de BBL voor werkgevers **24,8 miljoen** euro per jaar.

Opleiding

Opleidingskosten worden betaald door werkgevers in de vorm van onkosten zoals gereedschapskosten, materiaalkosten en reiskosten, maar ook hun bijdrage aan het cursusgeld. Daarnaast betalen ze in het nulalternatief voor bedrijfs- of brancheopleidingen voor een deel van de studenten. Studenten hebben opleidingskosten in de vorm van cursusgeld en mbo-instellingen hebben opleidingskosten door docenten die de onderwijsuren verzorgen.

Werkgevers

Leerbedrijven hebben aangegeven gemiddeld 704 euro aan onkosten te betalen voor een BBL'er. In totaal zijn de onkosten dus $704 \text{ euro} \times 120.734 = 84,9$ miljoen euro. Daarnaast betalen ze gemiddeld 45 procent van het cursusgeld. Tabel A.5 laat zien dat het totale cursusgeld uitkomt op 59,0 miljoen euro. 45 procent daarvan is 26,4 miljoen euro. In het BBL-scenario betalen werkgevers dus $84,9 + 26,4 = 111,3$ miljoen euro aan opleidingskosten.

In het nulalternatief gaat een deel van de BBL'ers de BOL volgen, een ander deel volgt een bedrijfs- of brancheopleiding. De onkosten voor de werkgever van een BOL'er liggen gemiddeld op 166 euro. In totaal komt dat neer op $166 \text{ euro} \times 41.838 = 7,0$ miljoen euro aan onkosten. Werkgevers betalen gemiddeld vier procent van het lesgeeld, zo volgt uit de enquête. De totale opleidingskosten voor de BOL zijn dus $7,0 + 48,3 \times 0,04 = 9,1$ miljoen euro.

De kosten van een bedrijfs- of brancheopleiding zijn gemiddeld 1.361 euro per opleiding. De begeleidingskosten van deelnemers aan een bedrijfs- of brancheopleiding zijn bij aanname gesteld op de helft van de begeleidingskosten behorend bij een BBL-opleiding.¹⁵ Per bedrijfsopleiding zijn dat $1.361 + (1/2) \times 4.571 = 3.647$ euro aan kosten. In het nulalternatief zouden 36.037 BBL'ers een bedrijfs- of brancheopleiding volgen (zie bijv. Tabel 4.1). De totale kosten voor bedrijfs- en brancheopleidingen bedraagt $3.647 \text{ euro} \times 36.037 = 131,4$ miljoen euro.

De netto opleidingskosten voor de BBL voor werkgevers komen dus neer op $111,3 - (9,1 + 131,4) = -29,2$ miljoen euro. Dit is dus een besparing van **29,2 miljoen** euro.

Tabel A.5 Cursusgeld BBL'ers en lesgeld BOL'ers in het nulalternatief

	Deelnemers BBL	Cursusgeld BBL	Totaal (miljoen)
Mbo niveau 1	3.056	€ 240	€ 0,7
Mbo niveau 2	29.772	€ 240	€ 7,1
Mbo niveau 3	53.173	€ 582	€ 30,9
Mbo niveau 4	34.773	€ 582	€ 20,2
Totaal	120.734		€ 59,0

	Deelnemers BOL (nulalternatief)	Lesgeld BOL	Totaal (miljoen)
Totaal	41.838	€ 1.155	€ 48,3

Bron: DUO Open Data en Rijksoverheid.nl.

Studenten

De opleidingskosten voor studenten bedragen het deel van het cursusgeld wat niet door werkgevers wordt vergoed: 55 procent van het cursusgeld BBL, 96 procent van het lesgeld BOL. Dit zorgt voor een besparing van **13,5 miljoen** euro: $59,0 \times 0,55 - 48,3 \times 0,96 = -13,5$.

Mbo-instellingen

Mbo-instellingen verzorgen het onderwijs voor BBL- en BOL-studenten. Voor BBL'ers komt dit neer op (minimaal) 200 onderwijsuren per jaar, voor BOL'ers zijn dit gemiddeld 613 onderwijsuren per jaar. Om het totaal aantal onderwijsuren te vertalen naar een bedrag in euro's, is de normjaartaak van mbo-docenten gebruikt. Deze normjaartaak geeft het aantal lesuren per jaar dat een full-time mbo-docent voor de klas staat. Volgens de website van de AOb is dat 1.200 uur.¹⁶ Het aantal docenten dat nodig is voor de onderwijsuren is gegeven in Tabel A.6. Het salaris van een mbo-docent is volgens de cao 2.820 euro per maand (laagste schaal).¹⁷ De besparing op de onderwijskosten voor mbo-instellingen komt dus neer op $722,6 - 680,9 = 41,7$ miljoen euro.

¹⁵ In Hoofdstuk 3 is gerekend met de situaties waarbij de begeleidingskosten nul of even hoog zijn als bij een BBL-opleiding als gevoeligheidsanalyse. De begeleidingskosten voor de BBL zijn gegeven in Tabel 3.3.

¹⁶ <https://www.aob.nl/cao-en-salaris/middelbaar-beroepsonderwijs/>

¹⁷ <https://www.aob.nl/wp-content/uploads/2018/11/Cao-middelbaar-beroepsonderwijs-2018-2020.pdf>

Tabel A.6 De onderwijskosten voor mbo-instellingen zijn hoger in het nulalternatief

	Aantal deelnemers	Onderwijsuren per jaar (gemiddeld)	Totaal onderwijsuren (miljoen)	Aantal docenten	Onderwijskosten (miljoen)
BBL	120.734	200	24,1	20.122	€ 680,9
<i>Alternatief</i>					
BOL	41.838	613	25,6	21.355	€ 722,6

Bron: Wet educatie en beroepsonderwijs (onderwijsuren), cao mbo via de AOb 'normjaartaak en het salaris van een mbo-docent' (aantal docenten) en Rijksbegroting OCW (begroting per student).

Studiefinanciering

BBL'ers hebben geen recht op studiefinanciering, evenmin op een studentenreisproduct. Degenen die de BOL als alternatief zouden gaan doen hebben elke maand recht op 427,02 euro aan basis- en aanvullende beurs plus 95,51 euro aan studentenreisproduct. Per jaar is dat $(427,02 + 95,51) \times 12 = 6.270,36$ euro per BBL'er die BOL zou gaan doen in het nulalternatief. De misgelopen studiefinanciering door BBL-studenten loopt dus op tot $6.270,36 \text{ euro} \times 41.838 = 262,3$ miljoen euro per jaar.

Voor BOL niveau 1 en 2 is de studiefinanciering een gift. Voor BOL niveau 3 en 4 is de studiefinanciering een prestatiebeurs. Studenten moeten deze terugbetalen als zij geen diploma halen binnen tien jaar. Volgens het Nibud moet zes procent van de mbo'ers geld terugbetalen aan DUO (Nibud, 2015). Dit betekent dat zes procent van het bedrag aan studiefinanciering voor BOL niveau 3 en 4 terugkomt bij de overheid. Dit bedrag moet in mindering gebracht worden om tot de overdracht van studiefinanciering van overheid naar studenten te komen. Volgens de aantallen BBL'ers over de vier mbo-niveaus volgt 73 procent een BBL-opleiding niveau 3 of 4 (zie bijvoorbeeld Tabel A.5 over het cursusgeld). De terugbetaling bedraagt daarmee $262,3 \times 0,73 \times 0,06 = 11,5$ miljoen euro. De netto studiefinanciering die BBL'ers zo mislopen, bedraagt $262,3 - 11,5 = 250,9$ miljoen euro.

Studieschuld

BOL'ers hebben de mogelijkheid om extra bij te lenen naast de basis- en aanvullende beurs. Volgens het onderzoek van Nibud (2015) leent 17 procent van de studenten. De maximale lening bedraagt 182,34 euro per maand, of 2.188,08 euro per jaar. Dit komt neer op $2.188,08 \text{ euro} \times 41.838 \times 0,17 = 15,6$ miljoen euro per jaar. De rentekosten van dit bedrag bedragen $15,6 \times 0,025 = 0,4$ miljoen euro bij een voorbeeldrente van 2,5 procent die DUO hanteert. De huidige rentestand is echter veel lager, waardoor de 0,4 miljoen een overschatting is van de rentelasten.

Bekostiging

De bekostiging die mbo-instellingen ontvangen per mbo-student bedraagt € 8.300 euro. Voor een BBL-student ligt dit bedrag lager, omdat instellingen minder tijd kwijt zijn aan onderwijsuren van een BBL'er dan voor een BOL'er. De begrotingsfactor voor een BBL'er niveau 1 en 2 is 0,5 en voor niveau 3 en 4 is dit 0,4. Dit betekent dat een mbo-instelling voor een BBL'er niveau 1 de helft van de bekostiging krijgt van die van een BOL'er niveau 1. De te ontvangen bekostiging is weergegeven in Tabel A.7. De instellingen ontvangen $403,4 - 347,3 = 56,1$ miljoen euro minder bekostiging door de BBL.

Tabel A.7 Bekostiging in het BBL-scenario en nulscenario

	Deelnemers	Begroting per student	Bekostiging (miljoen)
BBL niveau 1	3.056	0,5 x € 8.300	€ 12,7
BBL niveau 2	29.772	0,5 x € 8.300	€ 123,6
BBL niveau 3	53.173	0,4 x € 8.300	€ 176,5
BBL niveau 4	34.733	0,4 x € 8.300	€ 115,3
Totaal	120.734		€ 403,4
<i>Alternatief</i>			
BOL	41.838	€8.300	€ 347,3

Bron: DUO Open Data en Rijksbegroting OCW.

Uitkeringen

Volgens de Participatiewet ontvangt een alleenstaande 1.026 euro per maand, of 12.307 euro per jaar aan bijstand. In het nulalternatief zijn er 25.561 studenten die in de bijstand terechtkomen (zie Tabel 4.1). In totaal ontvangen zij dus $12.307 \text{ euro} \times 25.561 = \mathbf{314,6 \text{ miljoen}}$ euro aan uitkeringen. Dit bedrag lopen BBL-studenten dus mis door de BBL, maar hier staat natuurlijk (onder andere) een hoger looninkomen tegenover.

Re-integratie

Re-integratiekosten worden betaald door de overheid om werklozen aan het werk te krijgen. De gemiddelde kosten van een re-integratietraject per maand zijn te berekenen op basis van het rapport van Tempelman et al. (2010). In 2008 blijken de WW re-integratiekosten voor het UWV 203 miljoen euro (Tempelman et al., 2010, pag. 12). Het aantal trajecten is 114.200 (lopend plus gestart) met een gemiddelde afrondingsduur van acht maanden. Per traject per maand zijn de re-integratiekosten dus $203 \text{ miljoen euro} / 114.200 \text{ trajecten} / 8 \text{ maanden} = 222 \text{ euro}$. Rekening houdend met inflatie zijn de kosten in 2018 257 euro per traject per maand.

In het BBL-scenario worden er re-integratiekosten betaald voor de groep herinstromers. Omdat niet duidelijk is hoeveel van de BBL'ers tot herinstromers behoren, is uitgegaan van een derde van de BBL'ers van 23 jaar of ouder.¹⁸ Via de open data van DUO is bekend dat 55.502 van de BBL'ers 23 jaar of ouder is. Een derde daarvan is 17.299. Uit de CBS Microdata-analyse blijkt dat BBL-gediplomeerden gemiddeld na 5,64 maanden een baan vinden na een uitkeringsperiode, wat neerkomt op totale re-integratiekosten in het BBL-scenario van 25,1 miljoen euro.

In het nulalternatief zal een deel van deze groep herinstromers via een BOL-opleiding en een deel via een bedrijfs- of brancheopleiding weer aan het werk komen. Volgens het veronderstelde nulalternatief zijn dat respectievelijk tien procent en veertig procent van de herinstromers. Voor de hele groep die niet aan het werk komt (geen opleiding, geen werk) worden re-integratiekosten betaald gedurende een jaar. De duur van het vinden van een baan is volgens de CBS Microdata-analyse 5,53 maanden voor BOL-gediplomeerden en 7,82 maanden voor BBL-uitvallers, de proxy voor

¹⁸ BBL'ers van 23 jaar of ouder zijn evenredig verdeeld over de groepen doorstromers, zij-instromers en herinstromers.

degenen die een bedrijfs- of brancheopleiding volgen in het nulalternatief.¹⁹ De totale re-integratiekosten in het nulalternatief komen neer op 95,3 miljoen euro.

Netto kent de overheid door de BBL een besparing op de kosten van re-integratiedienstverlening van $95,3 - 25,1 = 70,2$ miljoen euro.

Tabel A.8 Re-integratiekosten in het BBL-scenario en het nulalternatief

	Duur tot baan	Re-integratiekosten per maand	Aantallen	Totale re-integratiekosten (miljoen)
Herinstromers BBL	5,64	€ 257	17.299	€ 25,1
<i>Alternatief</i>				
Herinstromers via BOL	5,53	€ 257	1.730	€ 2,5
Herinstromers via bedrijfs-/brancheopleidingen	7,82	€ 257	6.919	€ 13,9
Geen opleiding, geen werk	12*	€ 257	25.561	€ 78,9
Totaal				€ 95,3

Bron: CBS Microdata en Tempelman et al. (2010). * Voor de groep 'Geen opleiding, geen werk' worden ook re-integratiekosten betaald gedurende 12 maanden per jaar, aangezien ze heel het jaar een uitkering ontvangen.

Gezondheid en welzijn

In Van der Horst & Ter Rele (2013) is per opleidingsniveau weergegeven hoeveel het gemiddelde zorggebruik en de gemiddelde zorglasten zijn. Zorggebruik is hoeveel iemand van zorg gebruik maakt, zorglasten is hoeveel iemand bijdraagt aan zorgpremie. In Tabel A.9 is dit samengevat. Welk niveau bij de alternatieven in het nulalternatief hoort, is een eigen inschatting.

Studenten

Het zorggebruik in het BBL-scenario is lager dan in het nulalternatief. Dit komt omdat mensen in het nulalternatief lager zijn opgeleid. Het verschil in zorggebruik levert een inschatting van de gekwantificeerde toename in gezondheid. Immers, als men minder gebruik hoeft te maken van zorg is men gezonder. Het zorggebruik in het BBL-scenario is $2.200 \text{ euro} \times 120.734 = 265,6$ miljoen euro en in het nulalternatief $2.200 \text{ euro} \times (41.838 + 36.037) + 3.200 \text{ euro} \times (17.299 + 25.561) = 308,5$ miljoen euro. Het verschil is 42,9 miljoen euro. Gecorrigeerd voor inflatie bedraagt de afname in gezondheidskosten door de BBL **48,4 miljoen euro**.

Overheid

De overheid hoeft minder aan zorg uit te geven in het BBL-scenario, omdat er minder zorg gebruikt wordt en meer aan zorg wordt bijgedragen. De stijging in zorglasten is gebruikt als besparing voor de overheid, aangezien de studenten nu voor deze kosten opdragen. De zorglasten in het BBL-scenario zijn $2.900 \text{ euro} \times 120.734 = 350,1$ miljoen euro. De zorglasten in het nulalternatief zijn $2.900 \text{ euro} \times (41.838 + 36.037) + 2.200 \text{ euro} \times 17.299 + 1.800 \text{ euro} \times 25.561 = 309,9$ miljoen euro. De besparing voor de overheid komt neer op $350,1 - 309,9 = 40,2$ miljoen euro. Gecorrigeerd voor inflatie is dat **45,4 miljoen euro**.

¹⁹ Zie Hoofdstuk 3 voor de onderbouwing van deze proxy.

Tabel A.9 Zorggebruik neemt af met opleidingsniveau, zorglasten nemen toe

	Niveau als proxy	Zorggebruik	Zorglasten	Aantallen
BBL-gediplomeerden	Mbo/havo/vwo	€ 2.200	€ 2.900	120.734
<i>Alternatief</i>				
BOL-gediplomeerden	Mbo/havo/vwo	€ 2.200	€ 2.900	41.838
Bedrijfs-/brancheopleidingen	Mbo/havo/vwo	€ 2.200	€ 2.900	36.037
Geen opleiding volgend, wel werk	Vmbo	€ 3.200	€ 2.200	17.299
Geen opleiding volgend, geen werk	Basisschool	€ 3.200	€ 1.800	25.561

Bron: Van der Horst & Ter Rele (2013).

Juridische schade en kosten

Door een daling van de werkloosheid door het bestaan van de BBL, dalen ook de kosten die gepaard gaan met criminaliteit. In het nulalternatief hebben 25.561 extra mensen geen werk (de groep geen opleiding, geen werk). Op een beroepsbevolking van 9,1 miljoen in het tweede kwartaal van 2018 is dat een toename van 0,28 procent. In het BBL-scenario is de werkloosheid dus 0,28 procent *lager*.

Levitt (2004) heeft in zijn onderzoek berekend dat de kosten die gepaard gaan met werkloosheid via criminaliteit dalen met één procent als de werkloosheid met één procentpunt daalt. De werkloosheid daalt met 0,28 procent door de BBL, dus de daling van de kosten van criminaliteit bedraagt 0,28 procent.

Hoe hoog is de daling van kosten van criminaliteit in euro's? De maatschappelijke schade van criminaliteit in 2015 bedroeg 20,4 miljard euro, gecorrigeerd voor inflatie is dat 21,2 miljard euro.²⁰ De daling in werkloosheid zorgt voor $20,4 \text{ miljard euro} \times 0,0028 = 59,6 \text{ miljoen}$ euro minder maatschappelijke kosten voor criminaliteit.

²⁰ <https://www.criminaliteitinbeeld.nl/onderwerpen/kosten-van-criminaliteit>

Bijlage B Update Dijk12-onderzoek

Het rapport 'Beroepspraktijkvorming in het MBO' van Dijk12 uit 2009 heeft de kosten van opleiden die werkgevers betalen per BBL'er en BOL'er in kaart gebracht. In het huidige onderzoek is eenzelfde berekening gemaakt ter vergelijking. In Tabel B.1 staan de resultaten van beide onderzoeken weergegeven.

Tabel B.1 De kosten en baten per BBL-plaats liggen in dezelfde orde van grootte als in het onderzoek van Dijk12

Per BBL-student per jaar	SEO en de Beleidsonderzoekers (2019)	Dijk12 (2009)
Begeleidingskosten	€ 4.571	€ 7.652
Salaris en onkostenvergoeding	€ 20.517	€ 15.752
<i>Totale kosten</i>	<i>€ 25.088</i>	<i>€ 23.404</i>
Gekapitaliseerde productiviteit	€ 12.374	€ 8.691
Subsidieregeling Praktijkleren	€ 1.606	€ 2.500
<i>Totale opbrengsten</i>	<i>€ 13.980</i>	<i>€ 11.191</i>
Gemiddelde opleidingskosten per jaar voor het leerbedrijf	€ 11.108	€ 12.213

Per BOL-student per jaar		
Begeleidingskosten	€ 3.112	€ 6.215
Salaris en onkostenvergoeding	€ 1.550	€ 3.200
<i>Totale kosten</i>	<i>€ 4.662</i>	<i>€ 9.415</i>
Gekapitaliseerde productiviteit	€ 2.628	€ 3.512
Subsidieregeling Praktijkleren	€ 0	€ 0
<i>Totale opbrengsten</i>	<i>€ 2.628</i>	<i>€ 3.512</i>
Gemiddelde opleidingskosten per jaar voor het leerbedrijf	€ 2.034	€ 5.902

Bron: Enquête leerbedrijven (SEO Economisch Onderzoek, 2019) en Dijk12 (2009), bedragen niet gecorrigeerd voor inflatie.

Er is een aantal verschillen tussen het huidige onderzoek en het onderzoek van Dijk12. De begeleidingskosten uit Dijk12 zijn berekend op basis van een (aangenomen) uurtarief van 38 euro. Uit het huidige onderzoek blijkt dat het uurtarief van begeleiders veel lager ligt, namelijk rond de 17 euro. Dijk12 gaat uit van het minimumloon voor 23-jarigen bij de berekening van het salaris voor BBL'ers, dat is in het huidige onderzoek specifiek uitgevraagd, waardoor het hoger uitkomt dan dit minimum.

De gekapitaliseerde productiviteit is ook verschillend, dat komt door een andere manier van berekenen. Beide onderzoeken trachten de productiviteit van de BBL'er in te schatten door te berekenen wat het zou kosten als een reguliere werknemer dezelfde productie zou verrichten als de BBL'er. In het huidige onderzoek is dat als volgt berekend. Leerbedrijven hebben aangegeven dat de productiviteit van een BBL'er op gemiddeld 73 procent van een reguliere werknemer ligt. De

waarde van de productie is dus gelijk aan 73 procent van dat van een reguliere werknemer. Door het gemiddelde jaarloon van een reguliere werknemer te gebruiken (21.989 euro) als kapitalisatie van zijn productie, komt de gekapitaliseerde productie van een BBL'er uit op $21.989 \text{ euro} \times 73 \text{ procent}$. Daarbij moet nog gecorrigeerd worden voor de tijd dat een BBL'er op de werkvloer aanwezig is. Als hij op school zit, draait hij immers geen productie. Gemiddeld is een BBL'er 3,84 dagen per week aanwezig. De gekapitaliseerde productiviteit komt zo neer op $21.989 \text{ euro} \times 73 \text{ procent} \times (3,84/5) = 12.374 \text{ euro}$. Dijk12 gaat uit van het minimumloon voor 23-jarigen en heeft bekeken hoeveel tijd de BBL'er aan zijn opleiding besteedt en hoeveel aan werkend leren. Het blijkt dat BBL'ers gemiddeld 55 procent van hun tijd werkend leren, hetgeen overeenkomt met de berekende $73 \text{ procent} \times (3,84/5) = 56 \text{ procent}$ die SEO gebruikt. Het verschil in gekapitaliseerde productie komt dus door het verschil in het gehanteerde loonniveau.

Vanuit de subsidieregeling Praktijkleren is in 2018 193,3 miljoen euro subsidie beschikbaar voor BPV-plaatsen van BBL'ers. Dat komt neer op 1.606 euro per BBL'er. Dijk12 heeft het maximale bedrag per BBL'er van de toenmalige WVA in de berekening meegenomen.

Voor de BOL zijn de verklaringen voor de verschillen tussen dit onderzoek en dat van Dijk12 soortgelijk. Het hogere uurtarief van begeleiders waar Dijk12 mee werkt, zorgt voor hogere begeleidingskosten. Het salaris in het Dijk12-rapport is berekend op jaarbasis, terwijl het huidige onderzoek uitgaat van de stageperiode die gemiddeld 36,7 weken duurt, bij één dag per week BOL-stage.

Bij de gekapitaliseerde productiviteit is ook uitgegaan van de stageperiode, Dijk12 berekent die op jaarbasis. Een BOL-stage duurt gemiddeld 36,7 dagen. Met de aanname dat studenten één dag per week stage lopen, is de gekapitaliseerde productie $21.989 \text{ euro} \times (36,7 \text{ weken} / 45 \text{ werkweken}) \times 73 \text{ procent} \times (1/5) = 2.628 \text{ euro}$.

Bijlage C Verantwoording data

Voor de kwantificering van effecten, kosten en baten worden verschillende bronnen gebruikt. Een eerste bron is een online enquête, mede gebaseerd op de enquête door Dijk12, uitgezet onder meer dan 34.000 erkende leerbedrijven, met medewerking van de Samenwerkingsorganisatie Beroeps- onderwijs Bedrijfsleven (SBB). Dit heeft een bruikbare respons opgeleverd van 1.619 leerbedrijven, met een ruime variatie over branches. Omdat niet alle vragen verplicht hoefden te worden ingevuld, heeft niet elk responderend leerbedrijf alle vragen beantwoord. Tabel C.1 laat zien dat er 9.709 BBL'ers bij de responderende leerbedrijven in dienst waren. De tabel laat ook zien dat de leerbedrijven zich niet altijd herkennen in de sectorindeling van SBB. Hierbij is het van belang om op te merken dat SBB de BBL'ers heeft ingedeeld op basis van de opleiding die ze volgen, terwijl de leerbedrijven zichzelf indelen op basis van welk product of welke dienst ze aanbieden.

Naast de enquête onder leerbedrijven is gebruikgemaakt van registratiegegevens van personen met een mbo-opleiding, waaronder een BBL-opleiding, die beschikbaar zijn via het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Met deze CBS Microdata kan inzicht worden verkregen in (onder andere) de arbeidsmarktpositie en het inkomen van studenten over de levensloop. Daarbij zijn drie cohorten mbo'ers gevolgd. Van elk cohort is bekeken wie dat studiejaar een mbo-opleiding volgden. Vervolgens zijn deze studenten opgedeeld in de volgende groepen:

- BBL-geslaagden: zij hebben een BBL-opleiding succesvol afgerond en volgen het jaar daarop géén onderwijs meer.
- BOL-geslaagden: zij hebben een BOL-opleiding succesvol afgerond en volgen het jaar daarop géén onderwijs meer.
- BBL-uitvallers: zij hebben geen BBL-diploma gehaald en volgen ook géén onderwijs het daarop volgende jaar.
- BOL- en BBL-uitvallers: zij hebben geen mbo-diploma gehaald en volgen ook géén onderwijs het daarop volgende jaar.

De cohorten 2006-2007 en 2014-2015 zijn gebruikt om het inkomen van de verschillende groepen studenten in kaart te brengen. Daarbij is alleen gekeken naar de individuen met een positief primair inkomen, met werk als belangrijkste inkomstenbron en niet tot de bovenste en onderste één procent behorend (getrimd). Bij het cohort 2010-2011 is iedereen meegenomen. Tabel C.2 laat de aantallen van de cohorten zien.

Tabel C.1 Ingeschreven BBL'ers en BBL'ers bij respondenten

Sector	Aantal BBL-inschrijvingen		Aantal BBL'ers bij respondenten		Aantal respondenten
Zorg en sociaal werk*	33.528	28,7%	2.038	22,9%	148
Technische installaties en systemen*	11.237	9,6%	1.031	11,6%	81
Retail*	9.337	8,0%	180	2,0%	72
Mobiliteit	8.416	7,2%	263	2,9%	83
Gastvrijheid*	8.145	7,0%	234	2,6%	97
Metaal en metaalektro*	7.519	6,4%	656	7,4%	196
Transport en logistiek*	5.951	5,1%	329	3,7%	82
Burgerlijke en utiliteitsbouw*	5.018	4,3%	960	10,8%	46
Groen*	3.948	3,4%	79	0,9%	50
Procesindustrie en laboratoria*	3.708	3,2%	95	1,1%	10
Winkelambacht	3.548	3,0%	5	0,1%	4
Infra*	3.273	2,8%	346	3,9%	14
Afbouw en onderhoud*	2.001	1,7%	176	2,0%	13
Gezondheidstechnisch vakmanschap	1.409	1,2%	20	0,2%	11
Maritiem	1.364	1,2%	50	0,6%	25
Orde en veiligheid	1.321	1,1%	175	2,0%	8
Hout en meubel*	1.308	1,1%	110	1,2%	18
ICT	925	0,8%	12	0,1%	13
Carrosserie	885	0,8%	43	0,5%	14
Assisterende gezondheidszorg*	823	0,7%	1.328	14,9%	107
Voeding*	627	0,5%	132	1,5%	54
Office	575	0,5%	5	0,1%	2
Groothandel en internationale handel*	568	0,5%	47	0,5%	22
Gespecialiseerde aanneming*	440	0,4%	99	1,1%	7
Financiële diensten	373	0,3%	9	0,1%	8
Juridisch	305	0,3%	7	0,1%	3
Communicatie, media en design	81	0,1%	3	0,0%	2
Sport en bewegen	78	0,1%	8	0,1%	3
Creatief vakmanschap	33	0,0%	67	0,8%	49
Mode, interieur, textiel en tapijt	32	0,0%	373	4,2%	10
Luchtvaart	22	0,0%	0	0,0%	0
Uiterlijke verzorging*	5	0,0%	39	0,4%	20
Kunsten en entertainment	0	0,0%	0	0,0%	0
Totaal	116.803	100%	8.919	100%	1.272
Entree	3.056		-		
Bovensectoraal	768		-		
Cross-over	107		-		
Anders	-		790		347
Totaal	120.734		9.709		1.619

Bron: SBB en enquête leerbedrijven. * SBB-sectoren die (deels) overeenkomen met de deelnemende branches (eigen oordeel), zie Bijlage D voor de lijst met deelnemende brancheorganisaties.

Tabel C.2 Aantallen waarop de Microdata-analyse is uitgevoerd

	Cohort 2006-2007	Cohort 2010-2011	Cohort 2014-2015
BBL-geslaagden	27.023	45.992	30.876
BOL-geslaagden	29.051	38.485	40.924
BBL-uitvallers	17.687	29.143	9.007
BBL- of BOL-uitvallers	38.248	65.364	23.489
Totaal	94.322	149.841	95.289
<i>Gebruikt voor</i>	<i>Inkomen langere termijn</i>	<i>Duur tot baan, duur tot baan vanuit uitkeringspositie en percentage werkzaam</i>	<i>Inkomen korte termijn</i>

Bron: CBS Microdata.

Bijlage D Deelnemende branches

Brancheorganisatie	Branche
Actiz	Zorg
ANKO	Kappers
Bouwend Nederland	Bouwnijverheid
CBL	Food detailhandel
CBM	Meubelindustrie
FME-CWM	Technologische industrie
Inretail	Non-food detailhandel
KHN	Horeca
Kinderopvang	Kinderopvang
KNS	Slagers
Metaalunie	MKB metaal
NBOV	Bakkers
NVZ	Ziekenhuizen
OnderhoudNL	Schilders en onderhoud
Sociaal Werk Nederland	Sociaal werk
TLN	Beroepsgoederenvervoer
Uneto-VNI	Techniek en installatie
VGN	Gehandicaptenzorg
VHG	Hoveniers
VNCI	Procesindustrie

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl